

fra Bernardin Škunca

Testen

Slikarska zaigranost jednoga mirnog fratra

fra Bernardin Škunca

Testen

Slikarska zaigranost jednoga mirnog fratra

fra Bernardin Škunca

TESTEN

Slikarska zaigranost jednoga mirnog fratra

Izdavači

Franjevački samostan, Kampor

Vijeće slovenske nacionalne manjine Grada Zagreba, Zagreb

Hrvatski muzej naivne umjetnosti, Zagreb

Lektori

Nevenka Videk (za literarni esej)

Renata Jukić (za životopis)

Fotografije

Zoran Alajbeg

Oblikovanje i grafička priprema

Neven Marin

Tisak

Dalmacijapapir - Split

Naklada

500 primjeraka

Slike na međustranicama

Testenove zaigrane likovne maštarije

ISBN 978-953-59696-0-0

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu

Sveučilišne knjižnice Rijeka pod brojem 140101006

© by Franjevački samostan, Kampor - kolovoz 2017.

Nijedan dio ove knjige ne smije se, bilo kako,
umnožavati ni preslikavati bez nakladnikova dopuštenja.

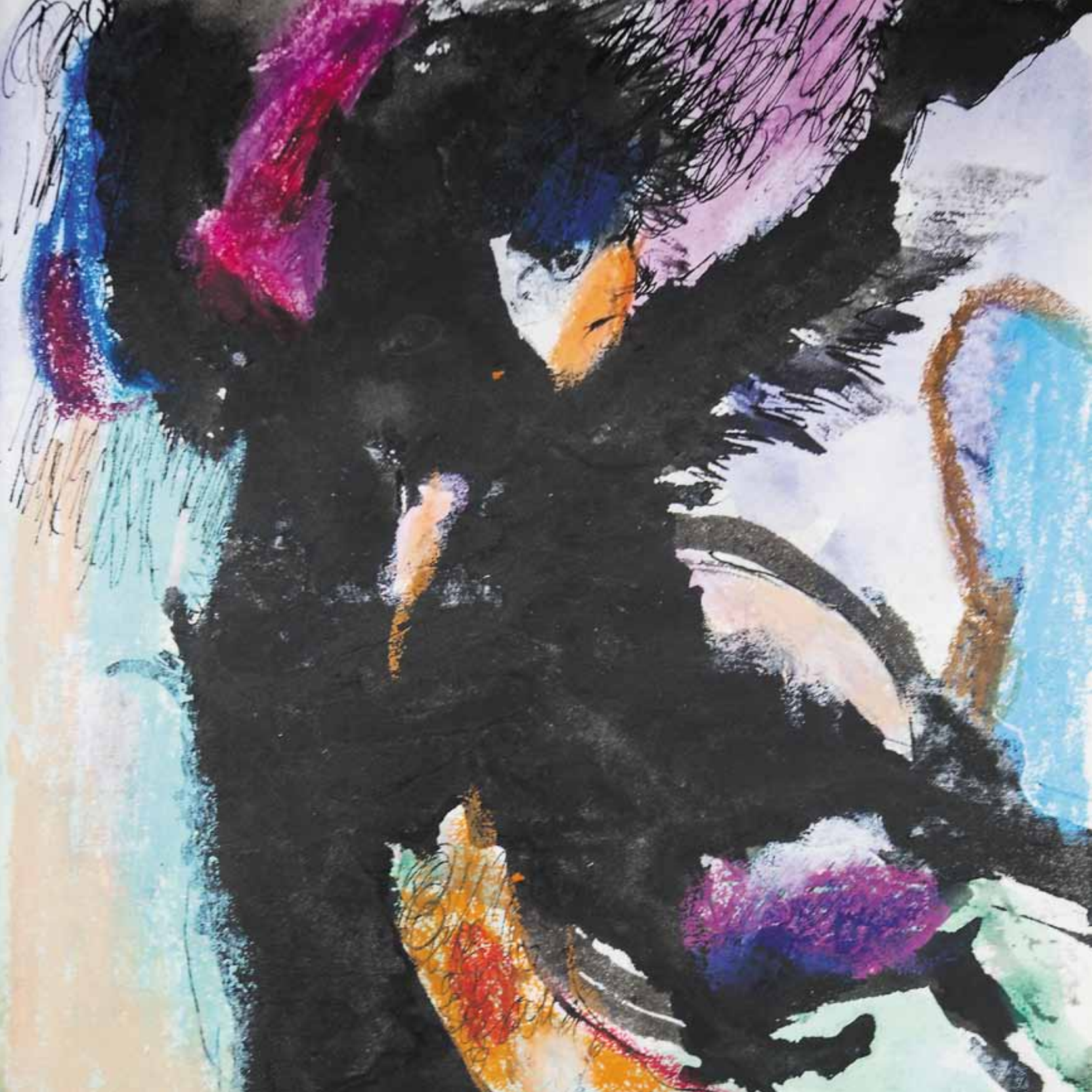
fra Bernardin Škunca

Testen

Slikarska zaigranost jednoga mirnog fratra

Literarni esej o fra Ambrozu Testenu,
samoukom slikaru (1897. – 1984.),
i njegov životni put

Kampor - Zagreb, 2017.

Na mjestu predgovora*

„Fra Bernardin Škunca, teolog i liturgiĉar, godine 2013. svojem subratu fra Ambrozu Testenu posvećuje ĉudesan tekst, duboko i prozraĉno Ńtivo intelektualnog i duhovnog uvida gotovo uglazbljena ritma i jasnoće. Osobit je to ispovjedni diskurs u prvom licu: ‘Prispjevši kraju svoga zemaljskog hoda, nerado pišem jer mi ruka stalno ide na crtanje’ – progovara Testen empatijom svojega pisca, nesumnjivo ponesenog osobitom naklonošću dubokog razumijevanja prema svojemu subratu. Škunca pridaje Testenu sugovornika uĉenog i posvećenog, koji ga nagovara na pisanje i retroaktivno priziva njihove razgovore i misli. Fiktivni sugovornik imena fra Bonaventura – uĉenom jednostavnošću vodi brata slikara, oslobađajući njegov osjećaj malenosti pred velikom umjetnošću. ‘U brojnim razgovorima naše su se misli susretale i u najviše sluĉajeva potpuno se slagale: moje spontane i neuke, njegove uĉene i duboke’. To je Ńtivo u kojemu je teško dohvatiti sva uporišta i lucidna pronicanja u narav fra Ambroza, u narav, misao i emocionalnost franjevaĉkog duha, u razgovore o stvaranju i Ńudnji stvaranja kao *beskorisnoj* zaigranosti izvan kompetitivnosti svijeta, o ljepoti i užitku igre – *ludus delectabilis est* – naravi igrivosti u Tome Akvinskoga... Tekst fra Bernardina, koji u svojem dahu i zaobljenosti zalazi u svaki pa i najneznatniji nabor tkiva Testenova životopisa, bio je moguć samo iz te najneposrednije blizine – iz unutrašnjeg srodstva u posvećenom samostanskom i franjevaĉkom životu i njegovom dubokom smislu. Naša spekulativnost, komparativnost, tekstualizacija, sustavljanje i svrstavanje nesvrstivog ostavit će nas uvijek izvan tog izvanvremenskog prostora, u epizodi i pokušaju.“**

Margarita Sveštarov Šimat

* Gornji ‘Predgovor’ ovdje je stavljen ljubaznim dopuštenjem autorice Margarite Sveštarov Šimat, iz njene objavljene studije: Margarita Sveštarov Šimat, *fra Ambroz Testen – Rukopis izvan umjetniĉkih matrica*, Izd. Hrvatski muzej naivne umjetnosti, Zagreb, 2016., str. 9,10.

** Tekst je prvi put objavljen pod naslovom *Slikarska zaigranost jednoga mirnog brata*, KR, Rijeka, br. 3/2013., str. 196-213, u ovoj monografiji nešto doraden.

Slikarska zaigranost jednoga mirnog fratra

*Literarni esej o duhovnom i slikarskom putu
fra Ambroza Testena.*

Fra A. Testen, autoportret.

*„Po zvanju ja sam fratar
sv. Franje Asiškoga, po
željama srca i pameti
iznutra zaigran čežnjama
za otkrivanjem Božje tajne
u svemu što postoji, izvana
miran do flegmaticnosti,
ali nezaustavljivo nagnut
da sve izrazim crtanjem i
slikanjem.“*

Fra A. Testen, Franjo Asiški
u mističnom zanosu.

1.

Po rođenju ja sam Slovenac, po življenju Hrvat, po daru Božje providnosti kršćanin, po duši Isusov učenik, po zvanju fratar¹ sv. Franje Asiškoga, po željama srca i pameti iznutra zaigran čežnjama za otkrivanjem Božje tajne u svemu što postoji, izvana miran do flegmatičnosti, ali nezaustavljivo nagnut da sve izrazim crtanjem i slikanjem. U velikim znanjima ja sam neuk. Po vlastitom izboru ja sam običan mali brat sv. Franje, naime, nisam svećenik; po redovničkim dužnostima određen za sve male poslove u samostanu. Iz slobode srca i po zavjetima franjevačkoga reda ja ne posjedujem nikakvo materijalno imanje.

Mjesto mojeg stalnog boravka je, dakle, franjevački samostan, ma koji on bio. Samostan je moj dom i zemaljska domovina. Što više, imam stalni osjećaj da su samostani franjevačke provincije sv. Jeronima na Jadranskoj obali građeni baš za mene, primjerice: Cavtat, Kuna, Orebić, Krapanj, Kampor. Nije li neka plemenita jednostavnost tih samostana, obilježena siromaštvom, obuzela moju dušu? Možda i čudesna smještenost tih samostana u oazama Božje prirode, uz more, gdje se izmjenjuju čempresi i masline, smokve i mendule (bademi), vinova loza i trešnje, ružmarin i lavanda, oleandri i kupine? U svakom slučaju, ti samostani nadmašuju želje mojega srca i mojih očiju. U samostanu, naime, ima sve što želim: crkva da se Bogu molim, klaustar da pod svodom šecem i za kišnih dana, da u razmišljanjima zastanem i kroz njihove lukove gledam zvonik ili preslicu. Uz samostanske zgrade imam vrt, redovito ograđen, ali i otvoren okolišu, a noću mjesecu i zvijezdama. Ne volim izlaziti iz samostana, ne volim niti putovati, tek pođem kada me poglavari premjeste u drugi samostan, a u svima

¹ Naziv *fratar*, skraćeno *fra*, odnosi se na redovnika, najčešće franjevca, što je veoma popularno među katolicima u Hrvata.

Dva od samostana u kojima je živio fra Ambroz : Cavtat, Kampor.

„Imam stalni osjećaj da su samostani franjevačke provincije sv. Jeronima na Jadranskoj obali građeni baš za mene...“

Fra Ambroz u jednom kućnom slavlju (možda njegov imendan?) u blagovaonici kamporskog samostana.

„Ja sam se našao u velikoj obitelji sv. Franje, sa zadovoljstvom sada živim životom maloga brata u samostanu. To je u nekom smislu moje duhovno odijelo, meni posve nezasluzeno darovano, i ja u tome uživam...“

opet imam sve. Svi ljudi svijeta moja su braća i sestre. Zemlja i svemir ispunjaju me radošću do očaranosti. Usprkos množine nemilih događaja koji su me u mladosti našli uvučena na bojišta u dva svjetska rata, potom i neugodnosti kroz život, kadikad i u samostanu, ja sam proveo radosnih, evo, više od osamdeset godina života. Ruka mi je nevješta pisanju i već drhtava, ali pamet mi je svjež.

Prispjevši kraju svojega zemaljskog hoda, odlučih kratko opisati ono u meni što je znano samo Svevišnjemu i tek ponekom od ljudi. Nerado pišem, jer mi ruka stalno ide na crtanje. Zasluga je fra Bonaventure², mog brata u franjevačkom redu, učena fratra, da sam se uhvatio ove mučne zadaće. Uostalom, njemu dugujem i spoznaje koje su doduše skriveno boravile u meni, ali on ih je – zavoljevši me od mladih franjevačkih dana – obazrivo i postojano izvodio na svjetlo dana, a poučio me i mnogim meni posve novim spoznajama. U brojnim razgovorima naše su se misli susretale i u najviše slučajeva potpuno se složile u neki nevidljivo-vidljivi rukovet: moje spontane i neuke, njegove učene i duboke. Budući da po Božjem daru imam izvrsno pamćenje, i sada naizust mogu kazati neke misli koje mi je govorio. Divio sam se njegovoj jednostavnosti, a sebe sam od malena prihvatio takvim kakav jesam. Kažu neki da se to moje držanje zove poniznost. Što se mene tiče, ako to i jest poniznost, to zasigurno nije moja zasluga. Ja sam se našao u velikoj obitelji sv. Franje, sa zadovolj-

² Fra Bonaventura u ovom eseju fikcijska je osoba. Nije riječ o fra Bonaventuri Dudi, kako su slutili neki čitatelji ovoga teksta, ali jest i on, jer sam se i ja, od mnogih, nadahnjivao njegovim doživljavanjem vjere i kulture. U stalnom bliskom prijateljstvu s njime, poslao sam mu ovaj tekst, koji je on s oduševljenjem pročitao, odmah me nazvao i, pored ostaloga, kazao: „Taj fra Bonaventura, to nisam ja, jer tako nešto nisam pisao, to si Ti...“. Dodajem tek: ovaj fra Bonaventura, dakako, nije ni pisac ovog teksta, nego izmaštana osoba preko koje se izražava doživljaj kulturne baštine kršćanstva, napose u doživljavanju estetike u literarnim i likovnim umjetnostima.

stvom sada živim životom maloga brata u samostanu. To je u nekom smislu moje duhovno odijelo, meni posve nezasluženo darovano, i ja u tome uživam, a da to izvana ne pokazujem ni posebnim riječima ni naročitim djelima. Dobro mi je tako biti.

Ipak, na časove bijah obuzet svojim zavičajem. Svoju Sloveniju nosim u srcu. Od njezina jezika i od njezine kulture nikad se nisam posve rastao. Moje misli, nerijetko stopljene s osjećajima, okretale su se prema mojem rodnom mjestu Loki kod Mengeša. Veselio sam se i slovenskim dolinama, rijekama i potocima, vukli su me vrhovi, oni najviši gorja Triglav ili, meni bliži, Kamničkih Alpa, kamo sam se u ranoj mladosti dva put popeo sve do vrha Črna prst. Vođen nutarnjim nagnućima, posebno sam volio sveta mjesta Slovenije, redom sagrađena u najljepšim krajolicima. Doduše, ni u mladosti nisam mnogo putovao, ali kad u sebi prebirem svoju Sloveniju, sada već star, uspijevam nabrojiti više čudesnih mjesta koja sam pohodio, ponajčešće pješakeći. Odlazio sam u draga svetišta Majke Božje: u Brezje i na Svetu Goru, i na Sveto Višarje na tromedi Slovenije s Italijom i Austrijom u Julijskim Alpama. Pohodio sam i poznate opatije u Stični kod Ivančne Gorice, i Kartuziju Pleterje, i staru crkvu Svetih

Loka kod Mengeša (Slovenija) i župna crkva u Loki.

„Moje misli, nerijetko stopljene s osjećajima, okretale su se prema mojem rodnom mjestu Loki kod Mengeša.“

Najpoznatije svetište Majke Božje u Sloveniji – Brezje, i povijesno-spomenička crkva svetih Mohorja i Fortunata.

„Odlazio sam u draga svetišta Majke Božje: u Brezje i na Svetu Goru, i na Sveto Višarje..., a pobodio sam i staru crkvu svetih Mohorja i Fortunata.“ ...

„A što se tiče čitanja, u čemu ni u mladosti nisam pretjeravao, pored duhovnih knjiga, čitao sam rado slovenske pjesnike, najviše France Prešerna.“

Jedan od brojnih spomenika najpoznatijeg slovenskog pjesnika, France Prešerna (Prešernov gaj, Kranj).

Mohora i Fortunata na padinama Savinjskih Alpa, i više franjevačkih samostana. Iz tih pohoda u moju dušu ulazilo je puno kršćanskoga duha i lijepe umjetnosti. A što se tiče čitanja, u čemu ni u mladosti nisam pretjeravao, pored duhovnih knjiga, čitao sam rado slovenske pjesnike, najviše Franca Prešerna i Simona Gregorčiča.

Sjećanje na zavičaj nikad nije izbrisano u mojoj duši, ali u odnosu na samostan nije predstavljalo kakvo značenje unutarnjeg sukoba. Ljubav prema samostanu bivala je u meni sve jača i sve dublja. Neke duhovne silnice, meni nedokučive, odvele su me zauvijek na drugu stranu. Život u franjevačkoj jednostavnosti, unutarnje maštanje i tiho bavljenje crtanjem i slikanjem obuzelo me čitavoga. Za potonje, naime za crtanje i slikanje, uz povremena nerazumijevanja, pa i otvoreno podcjenjivanje, postupno sam dobivao sve veću podršku. Tako je u malu povijest moje neznatnosti u krugu redovničkog poziva ušlo i moje slikarstvo.

U unutrašnjoj radosti doživljavao sam da je moj slikarski prostor, što ga zovu atelier, sav samostan i njegov okoliš: prostorije unutar kuće, klaustar, vrt, pokoja đaćka bilježnica bez crtovlja ili zabačeni stari papir, karton od odbačenih kutija, u novije doba kakav dobar crtaći blok ili platno te kistovi i boje u malim tubama, koje su mi donosili Nijemci i Austrijanci. Crtanje ili razmišljanje o crtežima postao je

moj prvi i stalni posao. Ono što su mi, pak, poglavari povjeroili kao redovničku zadaću (kuhinja, čišćenje samostana i crkve, obrađivanje vrta, i ostalo), nikada nisam zapuštao. Ni od koje samostanske zadatke nisam uzimao. Katkad sam to dvoje sretno povezivao, primjerice dok bih fratrima pripremao obrok. Kakav komadić čistoga papira bio je vazda blizu mene i ja sam u slobodnim trenucima, dok je u loncu kuhalo, mogao crtati. To sam još više mogao kada sam obavljao službu voditelja muzeja. U vrijeme kad ne bi bilo posjetitelja, ja sam za lijepim stolom mogao slikati. Čak sam i u trenucima obrađivanja vrta bio u slikanju. Tada su mi nerijetko dolazili na pamet zanimljivi slikarski motivi, doživljaji iz prirode, kao ono kad se vodena ptica okrenula da vidi čudesnoga leptira.

Jesam li stavljajući crtanje i slikanje u prvi posao svojega života i svojega franjevačkoga poziva slabije radio ono što mi je bilo povjereno za fratarsku zajednicu, ne znam, Bog zna. Ipak, ono što sigurno znam jest da Bog najbolje vidi cijeloga mene i moju fratarsku zajednicu, te mu sa sv. Franjom hvale pjevam, što radije činim tiho u duši, nego na glas. A od fratara u zajednici gdje god sam živio nikad nisam čuo velikih prigovora na moje redovničke dužnosti (na račun drugih, čuo sam ih više puta). Tako sam ja, ni po čemu zaslužan, bio miljenik Božji, drag mnogim mojim fratrima i ljudima koji bi nailazili u samostan. Ako bi se kadšto dogodilo da nesporazum nastaje i zbog mene, ja bih se jednostavno držao načela: ne dolijevati ulje na vatru. Doduše, među fratrima je bilo i onih koji nisu držali do mojega crtanja i slikanja, a koji bi se put čak i izrugivali. Mislio sam da to ne čine iz zlobe, nego zbog nedostatka dara za promatranje života preko umjetnosti. Redovito sam odolijevao takvu ponašanju. Ponekad bih zbog toga u sebi osjećao muku, ali nisam dopuštao da mi ti osjećaji zamagljuju dušu. Želja za mirom u fratarskoj zajednici i u susretu sa svim ljudima dobre volje bila mi je ujedno bivanje u miru s Bogom, izvorom Mira i Dobra, kako je govorio sv. Franjo Asiški.

Fra Ambroz za stolom u muzeju samostana u Kamporu.

„U vrijeme kad ne bi bilo posjetitelja, ja sam za lijepim stolom mogao slikati.“

Fra A. Testen, Vodena ptica i leptir.

„Dolazili su mi na pamet zanimljivi slikarski motivi, doživljaji iz prirode, kao ono kad se vodena ptica okrenula da vidi čudesnoga leptira.“

2.

Znatiželjnom čitatelju ove moje male ispovijesti – ili oporuke, kako hoćete! – otkrit ću odmah na početku: ako ima nešto na mojemu mirnom tijelu što otkriva moju bujnu i zaigranu nutrinu, to su moje oči, napose iz mojih mlađih dana. Nisam zaljubljen u sebe, ne bi to pristajalo ni mojem franjevačkom pozivu, ali moje oči, moje oči... Vidite: u posljednjih nekoliko godina – nakon, kako kažu, otkrića mojega slikarstva – nekoliko je slikara smatralo vrijednim da naslikaju portret moje neznatnosti. Nemam riječi da zahvalim slikarima koji su to uradili. Dragi su mi ti portreti. I ja osjećam ljepotu njihova umjetničkoga izraza, te se ni s jednim od portretista moje neznatnosti ne mogu i ne želim mjeriti ni u slikarskom znanju, ni u visini umjetničkoga dosega. Milost je Svevišnjega što se ja nikada ni s kim ne volim uspoređivati. Ja sam neznanat samouk crtač i slagar boja, siromašni mali brat sv. Franje. U onom prvom, naime u crtanju, osjećam se slobodnijim, u drugom, u slikanju bojama, morao bih, rekli su mi već davno, u visoke slikarske škole, ali ja za tako nešto nemam baš volje. Takav kakav već jesam, eto, i ja sam, poput svih slikara, nacrtao ili naslikao nekoliko autoportreta. Jedan od njih, baš onaj što sam ga naslikao uljenim bojama godine 1937., pokazuje moj unutarnji pogled i zanos moje duše. Neskromno ću reći: nitko nije tako uspio izraziti moje nutarnje gledanje, moju zagledanost u Tajnu i u sigurnost dodira s Tajnom. To sam ja, ne kao slikar, jer taj autoportret možda i nije vrijedna umjetnička slika, ali je izraz zagledanosti moje duše, neki opis stanja u kojemu sam skoro bez prestanka. Sada sam doista radostan što je taj autoportret do danas ostao kod mene. Ne shvaćam kako se to dogodilo, jer sam sve svoje slike, bez razlike, davao svakome tko bi god za njih pitao. Fra Bonaventura mi je u jednom od relativno čestih naših razgovora rekao da ga taj autoportret baš po

Fra A. Testen: fotografija iz mladih dana.

„Nisam zaljubljen u sebe, ne bi to pristajalo ni mojem franjevačkom pozivu, ali moje oči, moje oči...“

„Neskromno ću reći: nitko nije tako uspio izraziti moje nutarnje gledanje, moju zagledanost u Tajnu... To sam ja, ne kao slikar, jer taj autoportret možda i nije vrijedna umjetnička slika...“

Fra A. Testen, autoportret iz 1937.

očima podsjeća na velike oči bizantskih ikona. Bilo je to koju godinu nakon što sam naslikao autoportret. Već sam i tada prelistavajući slikarske monografije uočio tu značajku bizantskih ikona. Štoviše, pri promatranju drevnih istočnjačkih ikona, pa i onih koje su nastale na prostoru dviju jadranskih obala, divio sam se, ne znam ni sada zašto, nepravilnostima proporcija njihovih likova, primjerice izduženosti nosa i prstiju, posebnom stiliziranju kose, razigranom naglašavanju draperije i sl., a oči tih likova su me vazda duboko dirale. Sada sam uvjeren da te velike oči izražavaju zagledanost u veliku Tajnu vjere i života. Shvatio sam da su takve oči samo mali pokazatelj mnogo većih očiju čovjekova duha, duha vjere, što nadilazi pojavnu realnost. Osjećao sam da me ne može zadovoljiti samo pojava u svojoj materijalnoj realnosti, a često sam se pitao što je realnost i je li to ono što vidimo fizičkim okom i ono što je opipljivo? U svojem jednostavnom razmišljanju zaključivao sam ono što su učeni teolozi i mnogi filozofi oduvijek govorili: pojavni izgled bića i stvari samo je površina života, nešto poput ledene sante na sjevernim morima. Najveći dio je ispod površine, a ono što vidimo tek je komadić sante. Takva spoznaja dolazila mi je i iz Čitanja Svetoga pisma. Bio sam dirnut u dubini svoje duše kada bih među biblijskim tekstovima zastao razmišljajući uz psalam 139, primjerice uz riječi:

*Kako su mi, Bože, naumi tvoji nedokučivi,
Kako li je neprocjenjiv zbroj njihov.
Da ih brojim? Više ih je nego pijeska!
Dođem li im do kraja, ti mi preostaješ!*

Bizantska ikona, 'Grčka Gospa', 15. st., samostanska crkva u Kaporu.

„Pri promatranju drevnih istočnjačkih ikona... divio sam se, ne znam ni sada zašto, nepravilnostima proporcija njihovih likova... Sada sam uvjeren da i velike oči ikona izražavaju zagledanost u veliku Tajnu vjere i života.“

3.

U mojem znatiželjom duhu dugo se odvijala neka slikarska bitka: velike umjetnosti na kršćanskom Zapadu istodobno su me oduševljavale i razočaravale. Divio sam se glasovitim umjetnicima i njihovoj sposobnosti crtanja ljudskoga tijela i prirode, savršenstvu proporcija, slaganju boja, stvaranju kompozicije, postavljanju slike u prostor, u prirodu. Uvjeran sam da je to slikarstvo doista visoka umjetnost koju ljubomorno čuvaju veliki muzeji. O tom su slikarstvu objavljene nebrojene slikarske monografije, kakvih ima i u svim našim samostanima. Dobivao sam ih na dar najviše od Nijemaca, njemački sam jezik dobro znao, a i talijanski sam razumio. Nikada mi nije ni na pamet palo da bih ja o toj velikoj umjetnosti učeno raspravljao ili u sebi o njoj kritički mislio. Ta velika umjetnost bila je za mene nešto kao veličanstveni spomenik ljepote. Ali, ako bih se usudio izreći kakvo svoje zapažanje, što inače zovu kritikom, onda bih to mogao izraziti ovako: u takvome slikarstvu nedostajalo mi je slobode i stvaralačke zaigranosti. Odavno sam spontano shvaćao da umjetnost mora biti stvaralačka zaigranost u slobodi, i da mora biti beskorisna. Shvaćate: beskorisna, bez misli na zaradu, slikarski ugled ili ikakvu korist..., baš kao u djeteta što crta na pijesku ili pravi kakve oblike iz blata, nastalog poslije kiše. Sve češće sam uočavao da sam više na ovoj, nego na onoj strani. Odlučujući, pak, korak u mojem opraštanju od velike zapadne umjetnosti zbio se nakon jednoga razgovora s fra Bonaventurinom o igri i igrivosti sv. Franje Asiškoga. Fra Bonaventura je, naime, već odavno vidio da ja ne volim krute forme i da stroga pravila velike umjetnosti nisu moj put. A to što mi je rekao o igri sv. Franje, bila je za mene nova spoznaja.

Upravo po biljegu igre Franjo Asiški je posve osebujan svetac, tumačio mi je fra Bonaventura. Tu činjenicu rasvijetlio je prema sv. Tomi

Akvinskom, najvećem teologu srednjega vijeka: igra je *neslužna djelatnost* (*Ludus propter se queritur – Igra se želi radi nje same*). To znači da je igra djelatnost koja ničemu nije u službi, koja nije za prodaju, koja se daruje bez interesa, koja je nesebična, bez primisli na dobitak. Ona je sama sebi dobitak. Zato je igra – opet prema sv. Tomi – radost (*Ludus delectabilis est*). Potom, iz toga proizlazi da je igra slobodan čovjekov čin, nešto kao istinska ljubav, koja „ne traži svoje“, potkrijepio je fra Bonaventura svoje tumačenje riječima sv. Pavla iz prve poslanice Korinćanima.

Franju Asiškoga, nastavio mi je tumačiti fra Bonaventura, nazivali su već za njegova života Božjim igračem (*Ioculator Domini*). Igrivost i neslužnost ili nekorisnost u igri, radost u igri, sloboda u igri, sve je to bitna sastavnica u duhovnom putu Franje Asiškoga. Franjo se sav i u potpunosti osjeća beskoristan, njemu je samo Bog koristan, sviđa mu se samo Bog, ili može se reći: Franji se sve sviđa kada se motri i doživljava u Bogu. Stekavši vrhunac duhovne slobode, slobode koja drugačije vidi Boga i svijet, Franjo je mogao skladati naravnu ljepotu snagom ili svjetlom nadnaravne ljepote. *Cvjetići sv. Franje*, napisani u 14. st., prenose tu čudesnu Svečevu stvaralačku skladbu života. Uspostavljanje prijateljstva s divljim vukom, razgovor s pticama, s pčelama, pjevanje lauda na materinskom francuskom uz instrument dviju drvenih šiba, i mnoge druge zgone pokazuju tu zaigranost svetog Asižanina. Nije li i glasovita Pjesma stvorova jedna Svečeva stvaralačka igra!

Tako mi je govorio fra Bonaventura. I ja sam, zahvaćen duhovnom igrom Asiškoga sveca, slikao neke od tih njegovih igara, neke i prije nego mi je o njemu na taj način govorio fra Bonaventura. Da, Svetac iz Asiza i ja već smo se davno našli, takoreći prije mojega dolaska u Franjevački red. Ali o Franjinoj igrivosti kao o nečem ne samo lije-

*„I ja sam, zahvaćen
duhovnom igrom
Asiškoga sveca,
slikao neke od tih
njegovih igara...“*

Fra A. Testen, sv. Franjo *Božji igrač*
zagledan u stablo kao u Božje čudo.

*„Da, Svetac iz Asiza i ja
već smo se davno našli,
takoreći prije mojega
dolaska u Franjevački
red.“*

Fra A. Testen, *Franjo Božji igrač*
s Kristovim ranama.

pom, ne samo ugodnom nego i u isti mah ozbiljnom, čak o nečem što ima biljeg svetosti velikog sv. Franje, o tome sam čuo, evo, od fra Bonaventure.

Hoteći dopuniti svoju misao, fra Bonaventura mi je istaknuo još nešto bitno: igra je bogolika crta u čovjekovu biću. U igri se zbiva stvaranje Božje i čovjekove ljepote. Zato je dobro da čovjek koji živi određeni poziv, u kojemu postoje i moraju postojati određene norme, regule, propisi, nađe u tom pozivu prostor slobode za vlastitu stvaralačku igru, jer bez igre se ne može. 'To je to tvoje crtanje', govorio mi je fra Bonaventura.

Ja sam s najvećom pažnjom upijao te spoznaje, upamtio sam i latinske izraze, a i znao sam nešto malo latinski. Takav me govor ponio. Odmah sam shvatio da je u tim spoznajama riječ i o toj mojoj umjetnosti, o mojem crtanju, slikanju. Štoviše, osjetio sam da tako nekako i ja shvaćam svoje crtanje: kao neko stvaranje (velika je to riječ za mene!) u slobodi, u zaigranosti, u potpunom otklonu od ikakve koristi, ili, još manje, od ikakvoga natjecanja s velikim umjetnicima. Posebno mi se dopala riječ sv. Tome: *Ludus delectabilis est. Igra je radost*. Umjetnost je radost. To stalno osjećam.

Našao sam se na prostoru slobodne crtačke igre. Tu sam ostao i onda kad sam zapažao da slobodnu i beskorisnu novu umjetnost veliki svjetski moćnici iskorištavaju za profit, za zaradu, baš kao što su to nekada činili s djelima velikih umjetnika. Opet se umjetnike uvlači u krugove interesa, u namještano stvaranje velikog ugleda razvlačenjem u medijima. Najteže mi, pak, pada sve izraženija odsutnost Boga u novoj umjetnosti. Nakon spiritualne umjetnosti na kršćanskom Istoku i Zapadu, najčešće stvarane iz duhovnih meditacija, znao sam da je već odavno nastala umjetnost koja je, čak i u sakralnom prostoru, isticala čovjekovu erotičnost do pretjeranosti, napose od renesanse i

baroka. Znao sam također da u naše vrijeme nastaje sve istaknutija nihilistička umjetnost, umjetnost bez duhovnosti, bez ideja. Ja nisam ni na jednoj od tih strana. Zato sam u nekim trenutcima imao osjećaj da sam osamljeni umjetnik slobodne, nekorisne i radosne stvaralačke umjetnosti u dodiru s Tajnom. Takav sam ostao zaslugom Božjega igrača Franje Asiškoga, a u tome sam se osjećao ojačan još jednim zapažanjem fra Bonaventure. U jednoj prilici reče mi da su ti moderni nihilistički slikari zapravo izgubljeni epigoni (fra Bonaventura je upotrijebio upravo taj, meni do tada malo poznat izraz) koji tek imitiraju nihilizam, umjesto da sami iz vlastita promišljanja pokušaju učiniti skok u Božju puninu, u Misao i Smisao stvorenoga svijeta, u djelo Boga i čovjeka, i iz tih izvora stvarati umjetnost prema razini dara koji imaju.

Sada je moj unutarnji svijet pronašao svoj stalni slikarski zavičaj. Mogao sam se bez pridržaja prepustiti crtanju svojim skromnim slikarskim oruđem. Sve je postalo igrom bujne mašte i meditacija, s rukom, koja je stalno poticala tu igru. Započeo je tako moj životni ples slobodnoga crtanja.

4.

Kad je riječ o sadržaju mojega crtanja, s radošću ističem da su me tajne kršćanske vjere stalno ispunjale i radovale, uznemiravale i smirivale, postavljale pitanja i uzdizale dušu, u meditacijama me spuštale na koljena, učeći me malenosti pred Tajnom. U tom osjećaju nalazio sam mir duše i prepuštao se crtanju i slikanju, zagledan pritom u nezamjenjivi primjer Franje Asiškoga. Zaigranost mi je otvorila slobodan put u otkrivanje Tajne, dakako, na moj neuk način. Mnogo sam puta želio dodirnuti Tajnu, ali nikad tako kao da bih ja bio kakav njezin povlašteni otkrivač. Nezaustavljivom željom za crtanjem, ja sam samo zaigrani sljedbenik Franje Asiškoga. A svoju želju za otkrivanjem Tajne doživljavao sam kao što žedan čovjek, našavši se u hodu na poznatom planinskom proplanku, odlazi do bistroga potoka i uzima svježi napitak, i ne žalosti se što nije popio svu vodu. Naprotiv, veoma se raduje da taj potok vazda teče, te će i dalje moći dolaziti k njemu i opet utažiti svoju žeđ. Tako je i s mojim otkrivanjem Tajne: svojim joj crtanjem prilazim. Tajni se otvaram i od nje dobivam svjetlo, misao, polet za život, i tažim svoju crtačku žeđ. Pritom osjećam veliku milost da Tajni mogu prilaziti kao znanoj Punini, ne bezimenoj, maglovitoj, sveopćoj i dalekoj, nego bliskoj i toploj: Tajna Boga, Tajna Krista, Tajna svetaca, Tajna čovjeka, Tajna prirode, sve je to meni bivalo neizmjereno veliko, nikada dosegnuto, ali i veoma blisko, bliže nego što sam ja sam sebi blizak. Sebe sam vidio članom obitelji, dragim djetetom velike Tajne. Zato je za mene svijet Tajne postao neograničeno velikim poljem crtačke igre.

Tako sam se osjećao iznad svega pred Tajnom vjere, kršćanske vjere, moje vjere. Nisam prvi, nisam ni jedini, ali je sigurno da sam i ja osobno *u Kristu i po Kristu dodirivao Tajnu kršćanske vjere*. A i u čitanju Krista opet mi je bio blizu fra Bonaventura. Otkrio mi je nešto

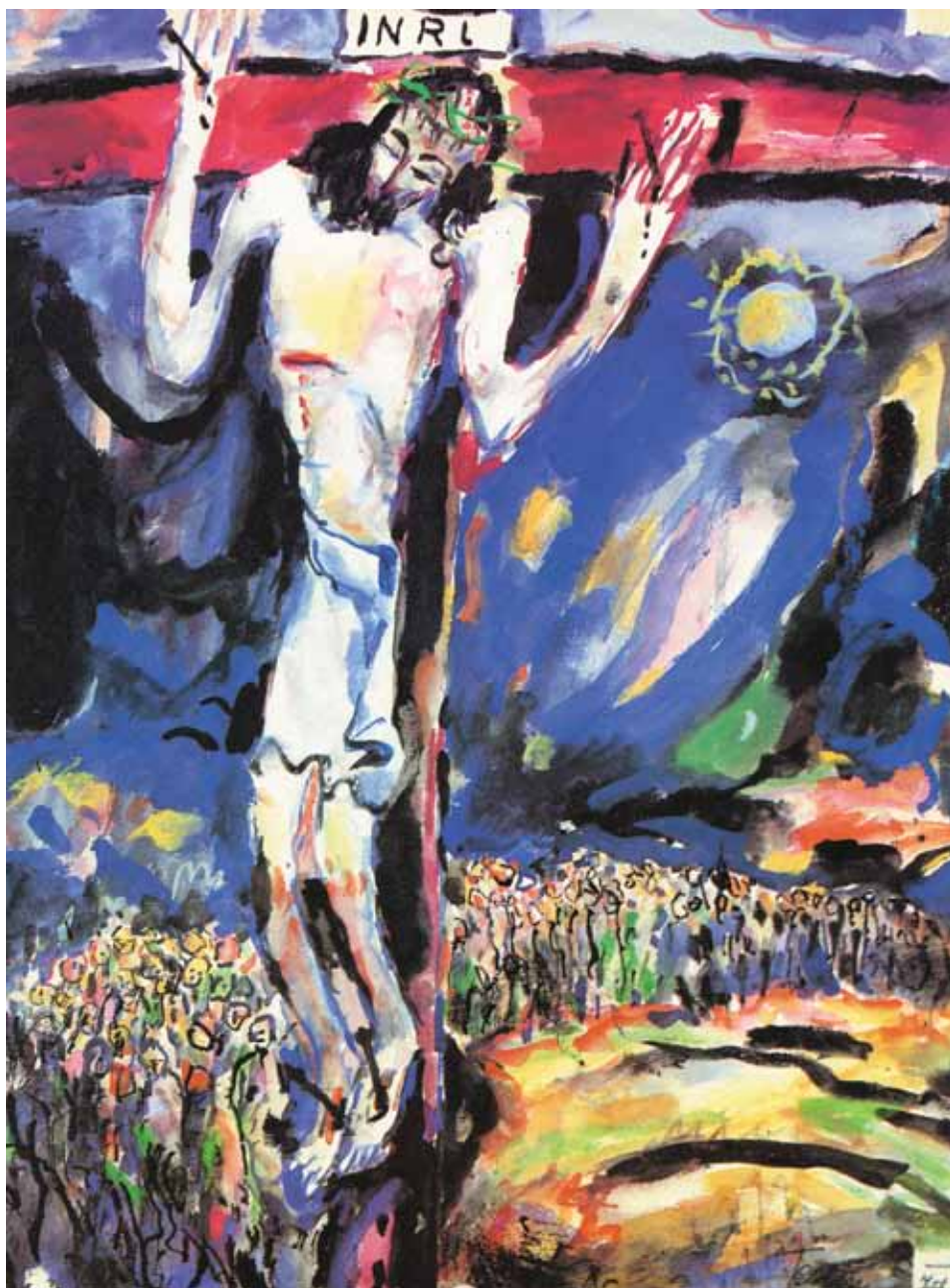
*„Za nas, dakle, koji vjerujemo,
Krist se pokazuje kao trajna
ljepota: lijep je kao Bog...,
lijep je na križu;
lijep je u grobu;
lijep je u uskrsnuću.“*

što sam još jednom doživio kao slutnju koja je tinjala u meni, ali nije bila jasna u mojoj svijesti. Govorio mi je o promatranju Božje ljepote u Kristovu utjelovljenju, nadasve u rassetome Kristu iz ljubavi prema čovjeku, o Kristovu križu u kojemu se doseže božanski vrhunac Ljepote. Fra Bonaventura mi je naveo i dao, napisane na ceduljici, ove čudesne riječi sv. Augustina: „Za one koji razumiju ‘Riječ je tijelom postala’ (Iv 1, 14) nalazi se vrhunac ljepote. Za nas, dakle, koji vjerujemo, Krist se pokazuje kao trajna ljepota: lijep je kao Bog; lijep je u krilu Djevičinu, gdje je, ne izgubivši božanstvo, uzeo čovječstvo; lijep je u pozivanju na život (Evandjelje); lijep je na križu; lijep je u grobu; lijep je na nebu.,,

Uz to, fra Bonaventura je dodao da u svjetlu takve Božje/Kristove ljepote treba vidjeti i duhovni put Franje Asiškoga. Franjo, naime, nalazi razlog u spoznaji da divljenje i hvala upravo proizlaze iz promatranja Krista. Do očaranosti i do mističnih zanosa obuzima ga Kristovo rođenje u Betlehemu, Kristovo siromaštvo u življenju, Kristova ljubav u mucu i smrti na križu. Franjo je upravo s takva vjerničkoga doživljavanja Kristova poniženja zaplakan i oduševljen u isti mah, a trajan pokazatelj toga Franje jest njegova La Verna i sjedinjenje s Kristom u primanju pet Kristovih rana na svoje tijelo. Tako mi je brat Bonaventura još jednom približio ono što sam znao i što nisam znao.

Eto zašto sam bio obuzet božanskom osobom Isusa Krista više nego svim drugim sadržajima. Poput sv. Franje, i ja sam nerijetko bio urođen u Kristovu svetu muku i smrt na križu. Tu sam i ja nalazio ključ Kristove ljubavi prema čovjeku. Odatle moje česte teme Isusove muke, čas u izdvojenom gledanju Isusa u pojedinim trenucima muke i smrti na križu, čas u njegovu kalvarijskom hodu. Moji križni putevi s četrnaest postaja, kao što je ovaj u našoj kamporskoj crkvi, ili onaj u novoj crkvi na Brodarici kod Šibenika, bili su za mene mnogo više

Fra A. Testen: Krist u rođenju, Krist na križu,
Krist u uskrsnuću.

„Ako bih želio istaknuti koju od slika..., bilo bi to raspelo što sam ga naslikao u temperi godine 1977. Na toj slici raspeti Krist u dubokoj boli i smirenoj predanosti postaje središnjim događajem zemlje i svemira...“

Fra A. Testen, Krist na Kalvariji
– Ljubav za sve ljude na zemlji.

od slikarskoga posla. Ako bih želio istaknuti koju od slika s istom temom, bilo bi to raspelo što sam ga naslikao u temperi godine 1977. Na toj slici raspeti Krist u dubokoj boli i smirenoj predanosti postaje središnjim događajem zemlje i svemira; tama tog događaja (crna mrlja) gubi se pred svijetlim likom Raspetoga, čiji križ, udubljen u vrh Kalvarije, nema završetka ni u vertikali ni u horizontali, jer ide u prostranstva svemira. Naše nebesko sunce na toj slici blijedo je svjetlo u odnosu na Sunce-Krista. Također sam tom sliko želio pokazati da je hod/prolazak/dolazak neprojenoga mnoštva ljudi, cijeloga čovječanstva, pred noge Raspetoga, središnje pitanje vjere. Ta slika je Kalvarija neba i zemlje, Kalvarija koja se preobražava u Svjetlost.

Božanska osoba Isusa Krista zaokupljala je moju dušu i drugim sadržajima. Bio sam ponesen do najdublje potresenosti izrazima milosrđa u Kristovu propovijedanju i u Kristovu djelovanju. Više puta sam, primjerice, slikao Milosrdnog Samaritanca. Mislim da onaj moj rad u boji iz 1982., dobro predočava Isusovu poruku: ta krajnja briga za čovjeka u nevolji, bez ikakve primisli na njegovu nacionalnu ili vjersku pripadnost, to je vrhunac Isusova naučavanja i djelovanja. Jesam li u tom radu slikar, ne znam, ali sam siguran da sam lice Samaritanca, koji predstavlja samoga Krista, uspio izraziti na način koji mi je veoma drag. Možda je to najljepše lice koje sam ikad naslikao. Usudujem se reći da sam u tom licu pokušao dodirnuti tajnu samoga Božjeg lica.

U crtanju i slikanju stavljao sam Krista na prvo mjesto, a sa svojom zaigranom radošću zalijetao sam se i u druge biblijske događaje, više novozavjetne nego starozavjetne. U potonjem sam posebno zadovoljstvo osjetio kada sam naslikao Mojsija u času kad mu se Jahve-Gospod objavio preko gorućega grma, ili u crtanju uznesenosti na nebo proroka Ilike na kočiji s konjima. U oba slučaja riječ je o poznatim vizijama, iz Svetoga pisma, zamamnim za moju slikarsku zaigranost.

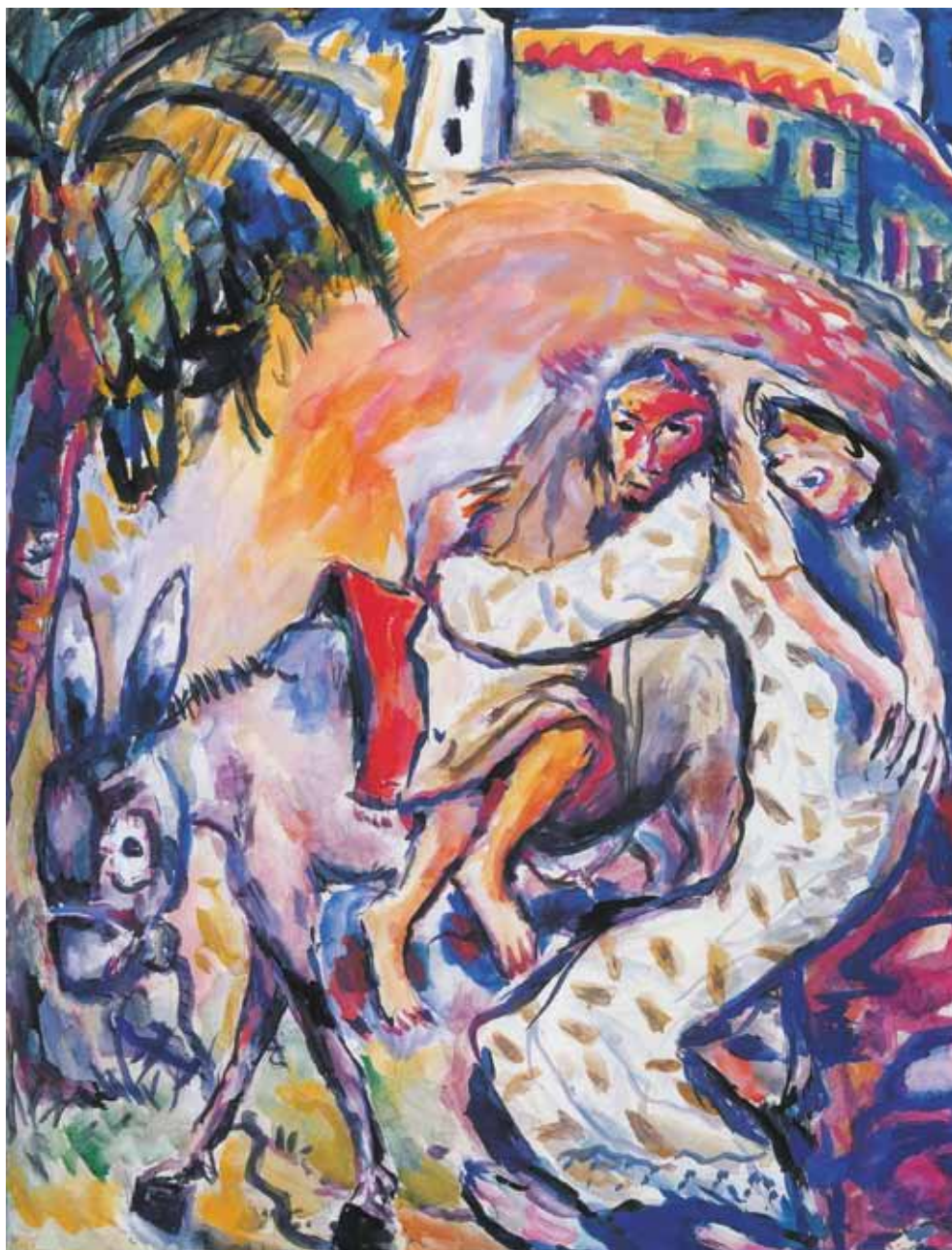
Neodvojivo od osobe Isusa Krista u mojoj duši, kao što sam već rekao, vazda je stajao Franjo Asiški. Znam da se ne može na istu crtu stavljati Krista i Franju Asiškoga, ali stalno se osvjedočujem da sveti Asižanin nikad nije stajao daleko od Krista i da na najdublji način čezne da bude Njemu suobličan. Baš zbog takvih sadržaja Franjo je bio moja posebna slikarska tema. Najosebujnijega sveca među svecima volio sam i u njegovoj poetičnoj ponesenosti prirodom. Franjin doživljaj Brata Sunca i Brata Mjeseca, njegovo divljenje sestrama zviždama, zgrade s pticama i divljim životinjama..., sve je to ispunjalo i moju maštu i moje srce, i pokretalo moju crtačku ruku. Sada i ne bih znao reći koliko sam puta i u kojim sadržajima crtao i slikao lik sv. Franje. Tek želim spomenuti, kao primjer, da je moj doživljaj duboke povezanosti Asiškoga sveca s Kristom udahnut i u dva moja skromna rada, i danas živo nazočna pred očima iako ih više nisam vidio otkad su prispjeli u ruke ljudi čijih se imena više i ne sjećam, ali sam upamtio da su – motreći ih – ti ljudi pokazali veliko divljenje.

Prva slika: *Sv. Franjo u mističnom zanosu*. Mislim na onu sliku koja prizivlje događaj na La Verni, kada je Franjo u viđenju Krista, istodobno raspetoga (s ranama) i proslavljenoga (u liku šestokriloga Serafina), bio ušao u mistični zanos. Duhovnost unutarnjega ognja svetoga mistika izrazio sam već u habitu, u Svečevoj tunici. Želio sam da taj 'gorući' habit nalikuje biblijskom grmu koji gori, a ne izgara, kada Jahve-Bog objavljuje sebe Mojsiju kao Tajnu. Ustvari, mislio sam da se i u Franjinu liku koji sam slikao radi o Božjoj objavi, o Božjoj tajni. Ujedno, želio sam izraziti svoj doživljaj da je upravo taj oganj stvorio i otvorio Kristove rane na Svečevu tijelu i time malenoga Franju učinio prvom stigmatiziranom osobom u kršćanskoj povijesti. Na slici je očito: Franjo je u najdubljem dodiru s tajnom raspetoga Krista. Svečev pokret tijela, napose ruke, te glavu i lice nastojao sam prikazati u krajnjoj poniznosti i zahvalnoj ponesenosti u isti mah. Ispovijedam

*„Želio sam da taj ‘gorući’ habit
sv. Franje nalikuje biblijskom
grmu koji gori, a ne izgara,
kada Jahve-Bog objavljuje sebe
Mojsiju kao Tajnu.“*

Fra A. Testen, Franjo Asiški kao bukteći oganj,
u času primanja Kristovih rana.

„Jesam li u tom radu slikar, ne znam, ali sam siguran da sam lice Samaritanca, koji predstavlja samoga Krista, uspio izraziti na način koji mi je veoma drag. Možda je to najljepše lice koje sam ikad naslikao.“

Fra A. Testen, Milosrdni Samaritanac.

da sam, slikajući ovaj lik sv. Franje, i ja bio u određenom mističnom zanosu.

Druga slika: *Sv. Franjo i gubavac* pokazuje još jednu sličnost Franje Asiškoga s Kristom. Po uzoru na milosrdnoga Krista Franjo Asiški u svoje ruke uzima gubavca. Mislim da taj rad u pastelu i tušu očituje takvu blizinu sv. Franje Asiškoga s gubavcem, a u mojoj slikarskoj igri nad tom činjenicom ostaju začuđeni i sami sudionici događaja: i Franjo i gubavac. Gubavac je u sv. Franji osjetio i oca i majku i brata i sestru i prijatelja i liječnika. Pun je smirenoga uzbuđenja, sigurnosti i osjećaja zaštićenosti. Udaljen od grada, od obitelji, od ljudi, sada je u zagrljaju Sveca. Ali, i Svetac je jednako uzbuđen i začuđen jer snažno osjeća da tu blizinu preko njega ostvaruje sam Bog. Samo čist i jak Svečev duh može pokazati takvu Božju silu. To je Franjino otkrivanje Kristova evanđelja. Slika mi se utisnula u dušu do te mjere da i sada pomislim nisam li i ja, možda, poput njega bio još jednom u mističnom zanosu.

Ne znam je li moja suživljenost s vrlinom milosrđa bio razlogom da sam tu božansku crtu vidio posebno naglašenu i kod sv. Leopolda Mandića? Što bliži mi je kraj ovozemaljskom životu, to dublje vidim da je dobrota koja se pokazuje milosrdem i praštanjem ono najljepše što čovjek prema drugima može činiti u ime Boga milosrdnog Oca. Malen rastom, ponizan duhom, radostan u srcu, sv. Leopold je bio – svi to kažu – ‘rasipni’ djelitelj božanskoga milosrđa, nadasve u tihoj ispovjedaonici. To me obuzima do zanosa duše i zato sam doslovno uživao slikajući njegov sveti lik.

Uz gore izražene stupove mojega crtanja i slikanja, nerijetko sam svoje slikarsko nagnuće iskušavao i u mitološkim temama i u maštovitim vizijama iz Danteove *Božanske komedije*. Bio sam jako obuzet tim vizijama slavnoga talijanskog pjesnika, u njima slutio značajne poruke

za sve ljude, te su spontano pokretale moju crtačku ruku. Na sličan način upuštao sam se i u slikanje zmajeva i zmija, i drugih okrutnih zvijeri, kao slikama duhovne borbe sa silama Zla, u nama i izvan nas. Čisti je dar Providnosti da se nikad ni na čas nisam prepustio zamkama Zloga, smatrajući ih prolaznim stvarnostima. Što više, fra Bonaventura mi je u jednom razgovoru o tome kazao duboku istinu: zlo i zloća nije ništa drugo nego padanje od crte Dobra. Ostadoh – neka je beskrajna hvala mojem Stvoritelju – postojan u vjeri pobjede Dobra, vječnoga Dobra. Osjećao sam duboko da Dobri ‘satire’ glavu Zmaju, kako su to veličanstveno pokazali sveti ljudi, poput Žene u Apokalipsi, poput velike povorke svetih ljudi. Nije li Franjo Asiški jedan od te čudesne povorke? Nije li i Leopold Mandić divan član te iste povorke? Jesam li preuzetan ako kažem da sam i ja u povorci takvih sretnika, možda među posljednjima, ali, da, među njima sam, jer sam s njima. I svatko od ljudi, djece Božje, može biti s njima. Uvjeren sam da je pobjeda Dobra svima darovana mogućnost, bolje je kazati *milost*. Tek je potrebno biti otvoren Milosti, ali u velikoj poniznosti, kako je govorio moj Svetac iz Asiza.

No, hvatali su me i drugi sadržaji, nerijetko posve obični, potpuno ljudski. Iako sam samostanski čovjek, i veoma mi odgovara živjeti u samostanu, tiho i skriveno, u mojoj duši stoji i osjećaj za izvansamostanskog čovjeka u njegovoj svakidašnjici ili u posebnim životnim trenutcima. Ljudi pogrešno misle kad samostanskoga redovnika drže za kakvoga odsutnika od ovoga svijeta. Naprotiv, redovnik koji voli svoj samostan, tihu sabranost i mir, ostvaruje dobro i za sebe i za ljude u svijetu. Premda fizički odsutan, redovnik se svojom unutaršnjom slobodom okreće čovjekovoj svakidašnjici. Zato sam s istom slikarskom zaigranošću pratio ljude gdje god bili, primjerice: ribare na moru, pjevače u orkestru ili pojedinca za klavirom, čovjeka koji razmišlja pred zagonetkama života, uplakane osobe zbog smrti svojih dragih.

Fra Ambroz pred dovršavanjem slike sv. Leopolda Mandića.

„Malen rastom, ponizan duhom, radostan u srcu, sv. Leopold je bio – svi to kažu – ‘rasipni’ djelitelj božanskoga milosrđa, nadasve u tihoj ispovjedaonici. To me obuzima do zanosa duše i zato sam doslovno uživao slikajući njegov sveti lik.”

*„Po uzoru na
milosrdnoga Krista
Franjo Asiški u svoje
ruke uzima gubavca...
U mojoj slikarskoj igri
nad tom činjenicom
ostaju začuđeni i sami
sudionici događaja:
i Franjo i gubavac.”*

Fra A. Testen, sv. Franjo i gubavac.

„Osjećao sam duboko da Dobri ‘satire’ glavu Zmaju, kako su to veličanstveno pokazali sveti ljudi, poput Žene u Apokalipsi, poput velike povorke svetih ljudi.”

Fra A. Testen, Prizor iz Apokalipse, žena s Djetetom kopljem ubija zmaja.

„Nerijetko sam svoje slikarsko nagnuće iskušavao i u mitološkim temama i u maštovitim vizijama iz Danteove Božanske komedije. Bio sam jako obuzet tim vizijama slavnoga talijanskog pjesnika...“

Fra A. Testen, Proždrljivci (D. Alighieri, Pakao).

Svijet prirode doživljavao sam sa zagledanošću u Božju ljepotu. Gotovo redovito, sva sam čuda u prirodi, bilo da je riječ o stablima, životinjama ili, napose o pticama, promatrao u živom suodnosu s osobom čovjeka, kojemu je, prema Bibliji, Bog povjerio sav stvoreni svijet. Nisam posebno slikao ni izlazak ili zapad sunca, ni žitna polja ili cvjetne livade, kao što su to divno slikali mnogi veliki slikari. Imao sam stalno duboki doživljaj da je upravo čovjek – kako nas uči Biblija – jedina potpuna slika Božja, da je cijeli taj divni svijet darovan čovje-

ku kao jedinstvenom biću s razumom i srcem, i još više, da je čovjek jedino biće pod suncem koje se može diviti svemu stvorenome i u istima da je on tu, na zemlji, da u ime svih stvorova daje hvalu i slavu Stvoritelju. I zato je na mojim slikama gotovo uvijek prisutan čovjek. Jedna od veoma rijetkih slika prirode bez suodnosa s čovjekom jest ona s prizorom vodene ptice i leptira. Ali, i ta slika pokazuje neki čovjekoliki suodnos: ptica se okrenula i promatra leptira. Je li taj pogled značio kakav unutarnji susret, ne znam, Bog zna. Slutio sam da svijet prirode pokazuje neki nama neshvatljiv suodnos: ptice su u čestom međusobnom suodnosu, i to ne samo glasanjem i pjevom nego i gledanjem, dodirima. Slično je i s ostalim životinjama. Tko može do kraja proniknuti u čudesni Božji svijet, u tajnu svega stvorenoga?

Fra A. Testen, portret oca.

„Očito da je slikarski dar došao u moje biće od dragoga mi oca Janeza. Bio je tehnički crtač i zidarski majstor, čak je vodio školu za tehničko crtanje u Loki kod Mengeša.“

5.

Dok s nemalim teškoćama ovo stavljam na papir, zbroj mojih dana dobrano je prešao osamdesetu. Premašio sam riječ biblijskoga psalmista, riječ koju mi fratri često izgovaramo u molitvi Časoslova: *Zbroj naše dobi je sedamdeset godina, a ako smo snažni i osamdeset.* Naviru sjećanja. Ovdje, dakako, posebno mislim na svoj slikarski put.

Od ranoga dječastva pokazivao sam živu sklonost prema crtanju, zanemarivao ostale školske predmete i crtao kad god sam mogao. U školi, i poslije u životu, pisanje me umaralo, a crtati bih mogao po cijeli dan i ne bih se umorio. U meni se, pak, učvrstila svijest o vrijednosti dara crtanja onaj dan kada je moj učitelj – bio sam tada u šestom razredu pučke škole – od svih učeničkih radova kao najbolji izabrao moj crtež cara Franje Josipa. Uz to mi je još rekao: *Ti ćeš biti slikar.*

Očito da je slikarski dar došao u moje biće od dragoga mi oca Janeza. Bio je tehnički crtač i zidarski majstor, čak je vodio školu za tehničko crtanje u Loki kod Mengeša, gdje smo živjeli na manjem imanju. Majku Marijetu i danas nosim u srcu zbog njezine dobrote, ljubavi i pažnje prema obitelji s osmero djece. Po daru neshvatljive Božje providnosti dogodilo se da sam baš ja primio izraziti dar za crtanje. Moj otac i učitelj u pučkoj školi bili su, dakle, u nekom smislu moji prvi učitelji u crtanju. No, tek sam s ulaskom u samostan kao šesnaestogodišnjak, bio je to Zadar, dolazio u bliži dodir s umjetnošću i postupno sve više pokazivao sklonost crtanju. Fra Rafo, moj učitelj u novicijatu, tj. u prvoj godini mojega franjevačkoga poziva, bio je i ostao moj dugogodišnji prijatelj, a i sam je bio sklon umjetničkom izražavanju. Ja sam cijenio njegovo slikanje, iako, da istinu kažem, nisam čuo velikih pohvala o tim slikama. Bratski i prijateljski dijelili smo razgovore te s radošću svjedočim da sam od njega imao što naučiti i o redovničkom životu i o slikarskom poslu. No, moj samostanski život bio

Fra Ambroz kod zdenca
u klastru samostana nad Orebićem (foto: I. Grbić).

je, nažalost, ubrzo prekinut zlim događajima Prvoga svjetskog rata i mojim unovačenjem. Nakon rata na neko sam vrijeme, tražeći sebe, bio otklonio redovnički poziv, ali zov sv. Franje i draž franjevačkih samostana uz more ponovno su me privukli. Skriven i tih samostanski život, nadjačao je moju kolebljivost. Trajno sam se nastanio u samostanu. Za mene je to značilo živjeti u oazi duhovnosti, mira i ljepote. Seleći se iz jednog samostana u drugi, crtanje i slikanje sve više sam ostvarivao, ponekad uz podršku fratara, ponekad uz komentare, koji

„Skriven i tih samostanski život nadjačao je moju kolebljivost. Trajno sam se nastanio u samostanu. Za mene je to značilo živjeti u oazi duhovnosti, mira i ljepote.“

bi me na trenutke rastužili, a ponekad, pak, uz izrazito povjerenje u moje slikarske sposobnosti i dobivanje većih slikarskih zadataka. Za mojega prvoga boravka u Orebiću 1927., trebao sam za crkvu u Vignju naslikati veliku zidnu sliku *Svetog Mihovila*, koja je bila slikarski vrijedan rad, ali je nažalost brzo propala. Očito da ni priprema zida, ni kvaliteta zidne boje nisu pogodovali trajnosti slike. A da je slika bila dobra potvrdio je u više navrata i Maksimilijan Vanka, ugledni profesor na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Dolazio je na odmor u Korčulu i u tim danima rado me posjećivao. Pamtim ga kao jednoga od rijetkih koji je u mojem slikarskom radu vidio u meni više od onoga što se moglo vidjeti na mojim slikama. Nagovarao me da se upišem na Akademiju. Na trenutke sam prema tome osjećao sklonost, pa i privlačnost. U sebi sam sabirao dojmove o Vlahu Bukovcu iz vremena svojega boravka u cavtatskom samostanu, a još više, o Celestinu Medoviću za desetogodišnjega boravka u Kuni. Bio sam uvjeren da se moji poglavari ne bi protivili da pođem na Akademiju. No, nadjačala je moja kolebljivost, a možda je još veći razlog bio što nisam cijenio svoj crtački dar koliko su ga ljudi od znanja prepoznali u meni. Danas, s velikim odmakom od tih dana, ne žalim što sam odustao. Što bi se dogodilo s jednostavnosti mojega života? Tko bi i što bi moglo dostojno zamijeniti moju unutarnju slobodu i radost u igri slobodnoga crtanja? Razmišljao sam bi li mi kakvo akademsko slikarsko školovanje moglo nadomjestiti ljepotu pogleda s glorijske (vidikovca) samostana Gospe od Anđela (Orebić), pogled koji su već tih godina dolazili doživjeti ljudi sa svih strana svijeta. A onda, možda nikada ne bih došao u samostan Svetog Bernardina u Kampor koji je jedinstveno uklopljen u čudesnu uvalu Svete Eufemije, skladan u svojoj franjevačkoj malenosti.

6.

U kamporski samostan došao sam godine 1967. Bijah još u fizičkoj snazi. Siromaštvo i jednostavnost u samostanu, sačuvanost i ljepota prirodnoga okoliša, unutarnji građevinski sklad samostanskoga sklopa, koji upućuje unutra na sabranost duha, te mali kaskadni vrtovi i jedinstvena otvorenost prema jugu i zapadu, bili su za me samostansko imanje koje me ispunjavalo radošću. Osim toga, u kamporskom sam samostanskom bratstvu, od dolaska do sada, kada sam prešao osamdesetu, imao fratre, od kojih su neki uvelike podržali moje slikarsko nagnuće. Prvi od takvih bio je fra Edo, fratar velikih praktičnih sposobnosti, koji je po svom dolasku za poglavara toga samostana stao obnavljati zapušteno samostansko zdanje, crkvu i vrtove. Zamolio je upravu naše provincijske zajednice da me iz samostana u

Samostan u Kamporu, pogled s južne strane iz samostanskoga vrta.

„A onda, možda nikada ne bih došao u samostan Svetog Bernardina u Kampor koji je jedinstveno uklopljen u čudesnu uvalu Svete Eufemije, skladan u svojoj franjevačkoj malenosti.“

Fra A. Testen, crtež samostana u Kamporu.

Fra A. Testen, portret fra Eda Hrabara, poglavara samostana u Kamporu.

„Fra Edo mi je dao samo jedno zaduženje: Fra Ambroško, bit ćeš voditelj muzejske zbirke, primaj posjetitelje i crtaj do mile volje“.

Orebiću premjeste u Kampor. Jako sam volio samostan u Orebiću, ali volja poglavara bila je da pođem u Kampor. Nisam ni slutio da će ovaj samostan, iako sam ulazio u treću dob, postati zlatno razdoblje mog života. To sam osjetio već prvih dana boravka u Kamporu. Fra Edo mi je dao samo jedno zaduženje: „Fra Ambroško, bit ćeš voditelj muzejske zbirke, primaj posjetitelje i crtaj do mile volje“. Ni danas ne znam je li fra Edo više cijenio moj umjetnički dar ili je želio ispuniti želje mogega srca, ili je, pak, ocijenio da će oboje biti od koristi i za mene i za samostan. Jedva mogu izraziti radost koju sam osjetio u tom času. Biti u umjetničkom ambijentu, naime u prostoru muzejske zbirke, i taj prostor imati kao svoj atelier, tko to ima?

S radošću pamtim i mogega drugog poglavara u kamporskom samostanu: fra Andriju, učenoga fratra i istinskog mistika, s kojim sam mogao dijeliti njemu i meni draga razmišljanja o Isusovoj mucu i mističnim stanjima sv. Franje ili sv. Ivana od Križa. Tu je bio i fra Tomislav, mladi fratar velikoga srca i dobrote, na svoj način zaigran kateheta u radu s mladima Kampora, prema meni toliko pažljiv da sam ga imao za svojeg savjetnika i ispovjednika. U mojem kamporskom vremenu bili su nazočni i fra Ivo i fra Josip, uvijek pažljivi prema meni, i fra Makso, dinamičan fratar koji, doduše, isprva nije osobito cijenio moje crtanje, ali bi, uočivši da moje crtanje cijene gosti, napose oni s njemačkoga govornoga područja, te profesori iz Zagreba, sve činio da se sve što crtam i slikam predstavi u najboljem svjetlu, ako je moguće i do nakraj svijeta. Iz kruga fratara naše provincijske zajednice, u ovom mojem kamporskom razdoblju, s posebnim zadovoljstvom ističem povremene susrete s fra Berardom, rodom baš iz Kampora, fratrom velikoga znanja u prirodnim znanostima, u teologiji i franjevačkoj duhovnosti, nekoć našim uzornim provincijalom provincijske zajednice, ali iznad svega redovnikom postojanim u načelima, skladnim u ophođenju, a s iznimnim poštovanjem svakoga s kime bi

razgovarao. Kad god bi fra Berard dolazio u Kampo pohoditi svoju rodbinu, odsjedao bi, dakako, u našem samostanu, te sam mogao s njime voditi duhovne razgovore, napose o sv. Franji. Bila su mi dragocjena njegova zapažanja o Svecu iz Asiza, te s radošću kažem da su mi otkrivala nove Svečeve motive za crtanje i slikanje.

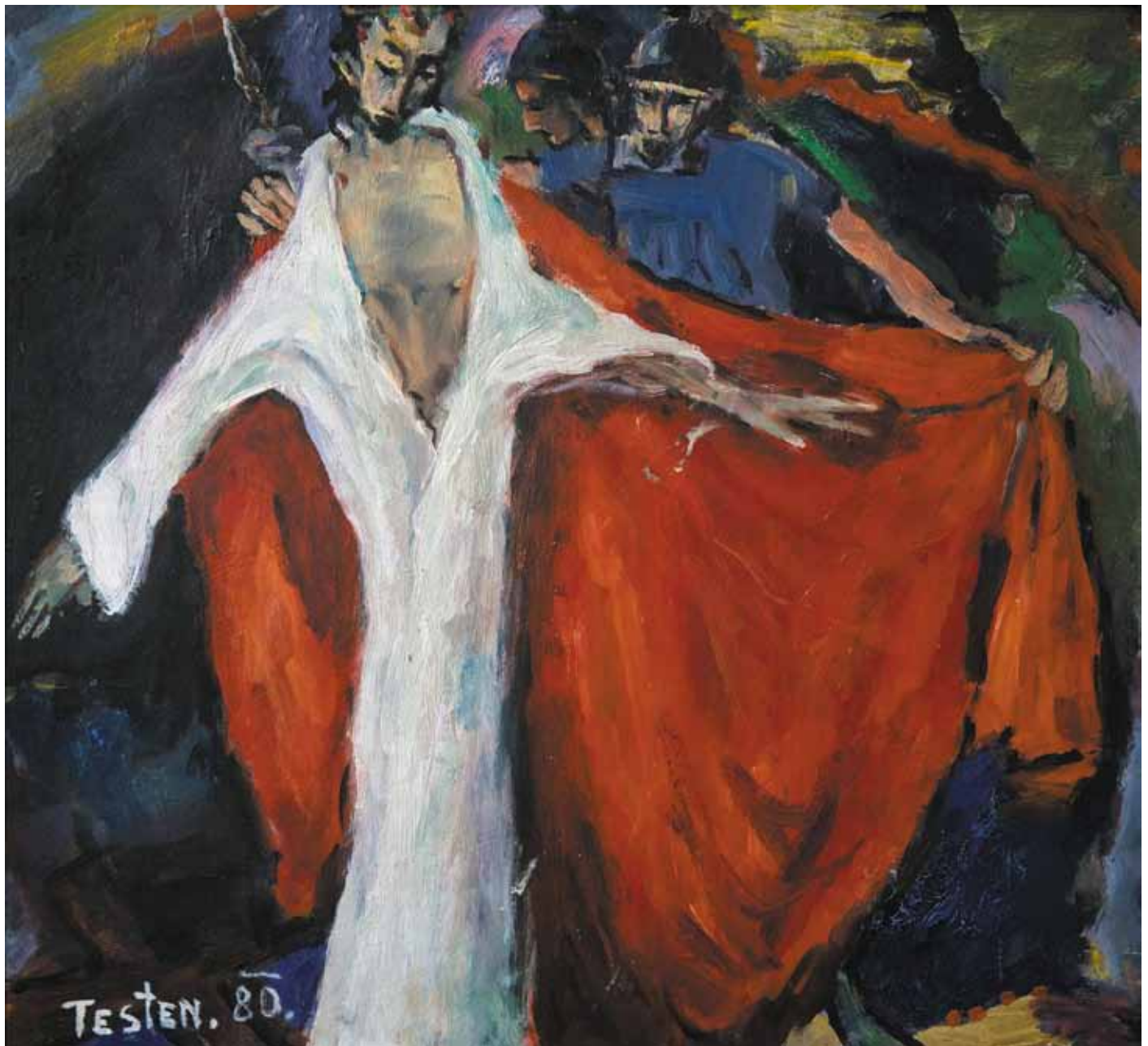
Iz kampsorskog razdoblja sa zadovoljstvom ću spomenuti i fra Mata, fratra s istančanim ukusom za lijepu umjetnost. On se i inače zanimao za moje slikanje. U to doba bio je poglavar našega samostana na Krapnju, koji je svojedobno bio moje drago boravište. Od tamo je stigla i njegova molba da naslikam križni put za crkvu u Brodarici kod Šibenika. Čak mi je pribavio i kvalitetan štafelaj, prvi pravi koji sam imao. I fra Mate i ja bijasmo veoma zadovoljni odabirom teme. Dvije mi je radosti priuštio: dar da ostvarim veliki slikarski rad i dar štafelaja.

Što je sve utjecalo na moj razvoj i doživljaj crtanja, ne znam, Bog zna, ali je činjenica da sam baš u Kampo do kraja razriješio svoju slikarsku borbu: bez oklijevanja i u potpunosti priklonio sam se slikanju u posve slobodnoj igri. Nikad nisam ni pomišljao da bi moje slobodno crtanje imalo kakvoga većeg značenja od onoga što sam prije radio. Uostalom, to novo crtanje i nije bilo posve novo. Takve sam sklonosti pokazivao i prije. Tko, primjerice, pažljivo pogleda moj autoportret koji sam naslikao davne godine 1960., možda bi ga pripisao i mojem kasnijem razdoblju. Doduše, svu tu unutarnju bitku između velikih umjetnosti i svojega slobodnog crtanja proživljavao sam nezamjetno i tiho u sebi. I tako je ovo slikanje u slobodnoj igri baš u Kampo postalo moj stalni slikarski zavičaj.

Kada sam već bio prešao osamdesetu, ovdje u Kampo, uz moj slikarski svijet stvorio se vijenac učenih ljudi, dobrih poznavatelja moderne umjetnosti. Dar je Providnosti da se u gradu Rabu godine

„S radošću pamtim i mojega drugog poglavara u kampsorskom samostanu: fra Andriju, učenoga fratra i istinskog mistika, s kojim sam mogao dijeliti njemu i meni draga razmišljanja o Isusovoj mucu.”

Fra A. Testen, deseta postaja iz križnoga puta u samostanskoj crkvi u Kampo: *Isusa svlače*.

Fra A. Testen, Franjo Asiški i šestokrili Serafin (La Verna, Italija).

*„Kad god bi fra Berard dolazio u Kampor pohoditi svoju rodbinu...
mogao sam s njime voditi duhovne razgovore, napose o sv. Franji.“*

Fra Ambroz u muzejskoj zbirci samostana u Kamporu.

„Jedva mogu izraziti radost koju sam osjetio u tom času. Biti u umjetničkom ambijentu, naime u prostoru muzejske zbirke, i taj prostor imati kao svoj atelier, tko to ima?“

1980. održala izložba amaterskih slikara. Potaknuli su me da i ja za izložbu priložim koji svoj rad. Ocjenjivački sud, u kojemu je bio i znameniti profesor i kritičar moderne umjetnosti Tonko Maroević, moj je rad ocijenio najboljim. Štoviše, prof. Maroević je spomenute godine u jednom ilustriranom časopisu (Start, 26. XI. 1980), nama fratrima neprimjerenom zbog nečednih erotskih ilustracija, s nekom osobitom pažnjom pisao o fratru slikaru sa zelenom bradom. Za zagrebačkog profesora bio sam otkriće. Uvelike hvaleći moju slobodu u crtanju, smjestio me u ozračje franciskanske poniznosti i pred čudima stvorenoga svijeta opisao kao autsajdera u suvremenom povijesnom razdoblju. Sve su me te ocjene i osobe zbunjivale, ali me nisu odveć uznemirile. Neka stvari idu po daru Providnosti. Bijah, naime, siguran da se ništa što je dobro ne događa bez Boga. Tako je profesor Maroević u nekom smislu bio u ulozi prvoga promicatelja mojega slikarstva. Uslijedila je svetkovina mojega crtanja i slikanja: prva samostalna izložba radova, i to u klosturu samostana u Kamporu, godine 1981. Fra Tomislav se angažirao kao revni pomagač profesora Ive Šimata Banova, postavljaja izložbe. Sve je to pratio Josip Turčinović, direktor *Kršćanske sadašnjosti* iz Zagreba, koja je bila izdavač monografije i filma o meni, što ga je snimio i uredio zagrebački franjevac fra Miroslav Hlevnjak. Sva su ta zbivanja nadilazila moja očekivanja. Više sam puta u tim trenutcima poželio svoj stari samostanski mir, ali natrag se nije moglo. Uzeli su me u ruke i nose me, a da ja u dubini svega ne vidim razloga za takvo razglašavanje mojih skromnih crtačkih i slikarskih radova. I oris mojega životnog puta, unesen u spomenutu monografiju, što ga je s marom i pažnjom zapisala Margarita, dična supruga spomenutog profesora, učinio mi se nestvarnim. Čitajući ga, zatitrao sam od uzbuđenja. Čak sam se u duši upitao: nisam li, možda, upao u isticanje svoje neznatnosti. Ipak, željan Istine – a samo Bog je Istina – u savjesti osjećam da ništa krivo nisam rekao. Sve samo činjenice, kako su željeli dragi Ive i Margarita.

Voditelja te slikarske svetkovine, Ive Šimata Banova, moram posebno spomenuti. Ne prestajem se pitati zašto je taj cijenjeni profesor moderne umjetnosti meni posvetio toliku pažnju? Što ga je to privuklo u mojim crtežima i slikama, ne znam, ali je među nama nastala posebna povezanost. Mnogo smo razgovora vodili. Na moje čuđenje, profesor me ni u čemu nije poučavao. Ništa mi nije želio nametati, doduše, ni ja nisam poučavao profesora, jer tako što ne volim. Tek mogu ponešto komu pokazati, a i to bez opterećenja hoće li to biti dobro primljeno. Profesorovo poštovanje prema meni gotovo me zbunjivalo, posebno u prvim susretima. Što samouk i neuk crtač može i o čemu s poznatim profesorom razgovarati? Pa ipak, naši su razgovori bili i njemu i meni dragi. Njegova pažnja nadvisivala je moju franjevačku neznanost. Profesoru sam govorio jednostavnim riječima i prostodušno mu bez straha pokazivao svoje slike, jer sam odmah na početku naših razgovora osjetio da voli moju jednostavnost, ne manje od mojih slikarskih radova, ako se išta od mojega može nazivati tim uzvišenim imenom. Iz tih naših susreta, godine 1982., izišla je monografija s naslovom TESTEN. Kad god bih je uzeo u ruke, bio sam dirnut, na trenutke do zbunjenosti. Kako i ne bih? Samouk crtač, skriveni fratar i prestižna knjiga s učenim tekstom o meni. Sa začuđenošću sam čitao profesorov tekst u kojem me uspoređuje s velikim i slavim slikarima ekspresionizma. Teško sam se u duši mirio s takvim svrstavanjem jednog neukog crtača-slikara. Ja, pak, iskreno kažem da nisam svjestan jesam li uopće i uolikoj sam mjeri bio pod ičijim utjecajem. Uostalom, jedva i znam za te pravce moderne umjetnosti. A *mrlju* u mojim tuševima, za koju profesor kaže da je u mojem crtanju zadočila sjajan položaj egzistencijalnog traga i uvjerljivost žile kucavice, ja sam doživljavao kao Pradubinu, nikada kao nakupinu tame, iz koje se izvlači ljepota bez proporcija. A to je vazda ljepota *s crtama Osovine*. Ništa nisam naslikao što bi bilo bez pokazatelja Osovine, bez uoča-

Fra Ambrozov izraz smirene radosti.

„Ponovit ću: u sebi sam nosio ono što sam poodavno otkrio, a to je da je umjetnost slobodno stvaralaštvo, slobodno od ugleda i slave, zaigranost i radost u otkrivanju Tajne. Da, umjetnost je radost.“

Ive Šimat Banov u razgovoru s fra Ambrozom, u klastru kamporskog samostana godine 1982.

„Voditelja te slikarske svetkovine, Ive Šimata Banova, moram posebno spomenuti. Ne prestajem se pitati zašto je taj cijenjeni profesor moderne umjetnosti meni posvetio toliku pažnju?“

vanja Smisla. U svemu sam, pak, želio naglasiti crtu Neizrecivosti, jer ništa na ovom svijetu i ne možemo u potpunosti izreći.

Slične osjećaje radosti i nelagode imao sam kada su organizirane sljedeće izložbe mojih radova: opet u Kamporu, pa u Hvaru, u mojem Mengešu te čak dva puta u Zagrebu. Sve je to nadilazilo moja očekivanja. Pred profesorom i pred drugima krio sam svoje doživljavanje svega što se događa s mojim slikanjem, jer i danas mislim da je sav taj slikarski rad bio samo moja zaigranost. Ne znači da je to bilo kakvo odbijanje vanjskoga događanja niti skrivanje od svijeta, nego, usudujem se priznati, nelagoda zbog narušavanja mojega samostanskog mira i jednostavnoga života u duhu svetoga Asižanina. Ponovit ću: u sebi sam nosio ono što sam poodavno otkrio, a to je da je umjetnost slobodno stvaralaštvo, slobodno od ugleda i slave, zaigranost i radost u otkrivanju Tajne. Da, umjetnost je radost. Uvjeren sam da je profesor upravo to vidio i, eto, napravio galamu oko mene koji sam cijeli život provodio u tišini samostana.

No, ipak mi je naviralo jedno pitanje, u isti mah tjeskobno i oslobađajuće: jesmo li se profesor i ja posve razumjeli? Je li on u potpunosti ušao u moju nutrinu? Ne mislim, dakako, da sam ja kakva veličina. Pomišljam samo na ono što odavno držim o sebi: *ja sam tajna*. Tako nekako mislim i za druge, za čovjeka. Nisam li, dakle, za profesora ostao tajna? On me postavio u okvire moderne umjetnosti, i opisao moje napredovanje prema, kako je napisao, zreloom umjetničkom izražavanju, i sve to učinio s velikim stručnim znanjem i riječima, meni katkad teže shvatljivim. Za sve sam mu to najdublje zahvalan. Ali, u svemu što sam crtanjem i slikanjem izrazio, čini mi se da sam u nekim sadržajima svojega vjerničkoga i franjevačkoga poziva za profesora ostao tajna. Zapravo, sve što je profesor vidio od mojega crtanja, pa da je i kojim slučajem mogao imati pred očima baš sve što

sam ikada nacrtao i naslikao, dakle i sve što je bačeno u smeće, i sve što je otišlo bez traga u ruke mnogima koji su željeli pokoji moj rad, sve je to samo mali vidljivi dio mene. Jedan mali dio onoga što sam ja u svojoj duši i duhovnosti, u svojim razmišljanjima, u svojim željama i težnjama, u svojem miru i nemiru, pokušao sam izraziti u ovom tekstu. A pitanje je koliko sam u tom uspio. Nisam li, dakle, i ja sam sebi umnogome ostao tajna? U istom smislu još smijem reći: i profesor je za mene ostao tajna. No, najljepše je što smo pri našim susretima i mi jedan drugom dopuštali – a da to nismo glasno izražavali – da u dubinama svojega bića ostanemo tajna, ali tajna s imenom, tajna u kojoj se čak s radošću prihvaća različitost osobnosti. Međusobno smo postali bliski, jako bliski, te bih mogao reći da smo oba postali fratri sv. Franje. On na svoj način, a ja na svoj. Slutim da je i profesor tako doživio naše susrete.

Bilo mi je drago da je profesorov tekst preveden na njemački jezik. Jer, dok je jedva tko držao vrijednim moje crteže, Nijemci i Austrijanci koji su kao turisti dolazili na Rab, rado bi se sa mnom zadržavali u razgovoru, čak bi i hvalili moj njemački i s pažnjom gledajući moje crteže, radovali se kad bih pred njihovim očima stvarao nove te im neke darivao. Bili su redom dragi ljudi, a u znak zahvalnosti već bi našli načina da udijele kakvu pomoć za samostan. S nekima od njih nastajalo je prijateljstvo koje se obnavljalo i jačalo njihovim ponovnim dolascima na Rab i neizostavno u Kampor, u naš samostan da mi daruju štogod slikarskoga pribora – tuševe, boje, slikarske blokove, pa i platna. Neki su toliko zavoljeli naš samostan da su željeli u njemu provesti vrijeme odmora. Bile su tu i dvije Eve (obje su nosile baš to ime), jedna i sama umjetnica slikarica, a druga obiteljska žena. Obje su s članovima svojih obitelji mnogo godina bile naše drage gošće. Tako su se doista mnogobrojni moji crteži, pa i slike u boji, našle posvuda u Njemačkoj i Austriji, a nerijetko i u rukama gostiju drugih

Fra Ambroz s gošćama iz Njemačke, fra Andrijom i s fra Josipom u Kamporu.

„Neki su toliko zavoljeli naš samostan da su željeli u njemu provesti vrijeme odmora. Bile su tu i dvije Eve (obje su nosile baš to ime), jedna i sama umjetnica slikarica.“

*„A mrlju u mojim tuševima,
za koju profesor kaže da je u
mojem crtanju zadobila sjajan
položaj egzistencijalnog traga i
uvjerljivost žile kucavice, ja sam
doživljavao kao Pradubinu, kao
crtu Neizrecivosti, nikada kao
nakupinu tame....“*

Fra A. Testen, Franjo Asiški u uskrsoj radosti
s Kristom raspetim i proslavljenim (potonje u
minijaturi, desno, dolje).

*„Tom čudesnom svecu,
sada već drhta-vom rukom,
jer teče moja osamdeset i treća
godina života, posvetio sam
i jedan od svojih posljednjih crteža
u tušu, s naznakom na dragom
jeziku moje majke
i moje Slovenije:
Sveti Frančišek v naravi.“*

Fra A. Testen, sv. Franjo u prirodi.

nacionalnosti. Poneki su preko mojih crteža uspostavili međunarodna prijateljstva te bi znali prirediti albume mojih crteža i slika, i, dakako, meni ostaviti posebni primjerak.

Tim prisjećanjem prekidam ovo pisanje, koje je trajalo više od dva mjeseca. Još samo dodajem da sam sve slikao bez opterećenja hoće li jednom moje slike dobiti priznanje, naći se u kakvoj galeriji i hoće li ikad itko o njima pisati. Na kraju mojih zemaljskih dana, evo, doživio sam i jedno i drugo i treće. U svemu je pak došlo do onoga što je mene najviše obradovalo: u samostanu sam našao svoj dom i u tihom življenju svojega poziva nalazio sam vremena da u stvaralačkoj slobodi igram igru crtanja. Lijep život dao mi je Svevišnji koji me stvorio i darom crtanja obdario, a svetac iz Asiza svojom je svetom igrivošću dao boje mojem franjevačkom pozivu i mojoj nezatnoj osobnosti u slikarskoj igri. Tom čudesnom svecu, sada već drhtavom rukom, jer teče moja osamdeset i treća godina života, posvetio sam i jedan od svojih posljednjih crteža u tušu, s naznakom na dragom jeziku moje majke i moje Slovenije: *Sveti Frančišek v naravi*.

Životni okvir i samostanske slike fra Ambroza Testena

*Od veselog dječaka u obiteljskom domu
do radosnog fratra u samostanu...*

Fra Ambroz kao dijete,
uz sestru Tončku i mlađeg brata.

Fra Ambroz kod zdenca
u klastru samostana nad Orebićem

„Od ranoga dječastva pokazivao sam živu sklonost prema crtanju, zanemarivao ostale školske predmete i crtao kad god sam mogao. U školi, i poslije u životu, pisanje me umaralo, a crtati bih mogao po cijeli dan i ne bih se umorio. U meni se, pak, učvrstila svijest o vrijednosti dara crtanja onaj dan kada je moj učitelj – bio sam tada u šestom razredu pučke škole – od svih učeničkih radova kao najbolji izabrao moj crtež cara Franje Josipa. Uz to mi je još rekao: Ti ćeš biti slikar.“

Fra A. Testen, Imaginarni štafelaj.

U Sloveniji

Fra Ambrozovi roditelji, Janez i Marijeta r. Sršen.

Janez (fra Ambroz) Testen rođen je u Loki kod Mengeša u Sloveniji, 31. kolovoza 1897., od oca Janeza i majke Marijete r. Sršen. U skladnom kršćanskom braku rođeno je osmero djece, od kojih je Janez, nakon kćerke Tončke, drugo dijete. Obitelj je imala značajno imanje u Loki, malome mjestu u ravnici iza koje su se postupno dizali travnati i šumoviti brežuljci, potom – u dubljoj pozadini – visoka brda Kamničkih Alpa. Otac je bio školovan u tehničkom crtanju, te je čak u Loki, uz obiteljske gospodarske poslove, vodio obrtničku školu za crtanje. Janez je, očito, naslijedio taj očev dar crtanja, zapažen već u pučkoj školi, koju je polazio u Loki. Mali Janez je, primjerice, od svoga učitelja Pirca bio najbolje ocijenjen u zadaći crtanja lika cara Franje Josipa. Zauvijek mu je u pamćenju ostala riječ spomenutoga učitelja: ‘Ti ćeš biti slikar’.

Loka kod Mengeša, župna crkva i Testenova ulica
(po fra Ambrozu)

Djetinjstvo i ranu mladost Janez je proveo u rodnom kraju, u Loki i Mengešu. Gradić Mengeš, posebno razvijen u vremenu carice Marije Terezije, manje je društveno i gospodarsko središte užeg područ-

ja. Ali, blizu je Ljubljana, udaljena svega dvadesetak kilometara od Loke, odnosno od Mengeša. Dječak Janez je nesklon učenju u školi. Ranu mladost prolazi u različitim obiteljskim poslovima, najviše pak u krugu očeve škole za tehničko crtanje. Što više, bilo je očito da Janez u sebi nosi dar koji ga diže iznad tehničkog crtanja. Sve jasnije je okrenut umjetničkom crtanju i slikanju. U tim godinama pokazuje sklonost duhovnoj viziji života. Materijalna sigurnost ne predstavlja mu posebnu vrijednost, pa je u toj ranoj mladosti – kad živi u znaku određene provizornosti, bez posebnoga životnog usmjerenja – sve jače obuzet nutarnjim pitanjima. Oko petnaeste godine života u Janezovoj duši pojavljuje se želja za duhovnim redovničkim pozivom.

U Hrvatskoj

Početak redovničkog života: Zadar – Košljun

U dobi od šesnaest godina Janez se odlučuje za franjevački poziv. Znakovito je da želi živjeti u kojem franjevačkom samostanu na hrvatskoj obali, i to u Provinciji sv. Jeronima sa sjedištem u Zadru. S velikom vjerojatnošću možemo zaključiti da je do takve odluke došlo

Geografska slika Provincije sv. Jeronima sa sjedištem u Zadru.

iz kontakata s kojim od slovenskih franjevca koji su već bili članovi spomenute Provincije, među kojima više svećenika, ali i neki koji nisu bili svećenici, nego redovnička braća, primjerice fra Fabijan Pušnik, fra Lujo Vizintin, fra Mirko Grmek, redom nešto stariji od Janeza. Takav status franjevca bio je u to doba veoma cijenjen, već i iz činjenice da i sâm utemeljitelj franjevačkoga reda, sv. Franjo Asiški (1181.-1226.), nije želio biti svećenik. Što više, veliki Asižanin je zamisljao da će njegov red biti *red jednostavne i male braće*, bez posebnih kleričkih stupnjeva. Takva misao – danas prihvatljiva – nije bila ni zamisliva ni prihvatljiva u onodobnim visokim hijerarhijskim krugovima.

Mladi Janez prvo dolazi u ZADAR, u samostan sv. Frane, tada središte franjevačke obalne provincije. Bilo je to godine 1913., kad je imao šesnaest godina. U Zadru je boravio barem jednu godinu dana. U provincijskoj krojačiji naučio je krojački zanat. Vjerojatno je u ta-

kvom usmjerenju mladoga Janeza odigrao ulogu i stariji franjevački brat iz Slovenije, fra Fabijan Pušnik, u provincijskoj zajednici poznat kao izvrstan krojač. U svakom slučaju, Janez je 8. prosinca 1914. svoje građansko odijelo zamijenio redovničkim franjevačkim habitom, kada su mu poglavari – uz taj čin oblačenja – dali i redovničko ime: fra Benedikt. Time još nije postao redovnik-franjevac u punom smislu riječi, što će postati nakon godine novicijata, koja je, zbog više nesklonih ratnih i osobnih okolnosti, uslijedila deset godina kasnije. Boravak u Zadru bio je prilika da zavoli i samostan sv. Frane i svoj franjevački poziv i taj čudesni grad u središtu Jadranske obale. Našao se, dakle, u gradu u kojemu su se franjevci stalno nastanili već sredinom 13. st., na mjestu koje je – prema povijesnoj predaji – osobno pohodio i sam sv. Franjo Asiški. Prema povijesnoj vjerojatnosti to se dogodilo godine 1212., kada je svetac putovao prema Isusovoj domovini Palestini.

Dolaskom u Zadar mladi Slovenac prispjeva u jedan od najranijih, ako ne i najraniji franjevački samostan preko Alpa, naime u samostan sv. Frane, već od početka – uz male povijesne prekide – sjedište franjevačke provincije na Jadranskoj obali. Crkva s naslovom sv. Franje – posvećena godine 1280. – građena je u jednostavnoj, tzv. franjevačkoj gotici, a renesansni klaustar iz 15. st., poveznica je između crkve i samostanskih zgrada, što skladno stvara nutarnju sabranost redovnika. U svojem prvom boravku u Zadru – što je trajalo otprilike jednu godinu – mladi Janez se nalazi u veoma živom i dinamičnom samostanu, punom mladih i starijih fratara, u strogoj nutarnjoj disciplini, ali veoma djelatnom prema vani, što se nadasve očituje preko brojnog sudjelovanja vjernika u bogoslužju, u raznim pobožnostima, a uz samostan djeluje i nekoliko bratovština, odnosno vjerskih društava, muških i ženskih.

Košljun, pogled na otočić i franjevački samostan.

Za svoje umjetničko oko mladi Janez, pak, svaki dan u samostanskom sklopu ima pred očima umjetnička djela od najveće vrijednosti, od kojih valja spomenuti barem ova: romaničko raspelo iz 12./13. st., korska sjedala za svakidašnju molitvu redovnika iz kraja 14. st., tragove slavnog kipara i graditelja Jurja M. Dalmatinca (sredinom 15. st.), potom ne manje poznatog Nikole Firentinca (konac 15. st.), pa oltarnu sliku venecijanskog slikara Palme Mlađega (konac 16. i početak 17. st.), pod naslovom Sveti Franjo u slavi, i brojna druga umjetnička djela. Za povremenih izlazaka u grad, napose u danima blagdana i svetkovina, mladi Janez je došao u dodir s odista brojnim spomenicima kulture grada Zadra, posebice onim sakralnog sadržaja, od kojih: crkva sv. Donata, crkva sv. Krševana u nekoć važnom korpusu benediktinske opatije, crkva sv. Marije i živa opatija koludrica sv. Benedikta, katedrala sv. Stošije, crkva sv. Šime, pa brojni graditeljski biseri plemićkih zgrada s gotičkim, potom renesansnim i baroknim tragovima, i slično. Bio je to novi svijet duhovnosti i umjetnosti s kojim je došao u bliski dodir mladi Janez, odnosno fra Benedikt, iz Slovenije.

Franjevački kandidat Janez, fra Benedikt, nakon boravka u Zadru, prema vlastitom kazivanju, godine 1914. odlazi u samostan na KOŠLJUN, što je moglo biti u prosincu, jer je početkom tog mjeseca u Zadru, kako je gore navedeno, obukao redovničko franjevačko odijelo i dobio ime fra Benedikt. Iz jednog samostana u vrevi grada, našao se u samostanu prirodne osame, na malom otočiću Košljunu, u okviru otoka Krka, u uvali kod mjesta Punat. Svejedno, na otočiću je veoma živo. U tim godinama, na Košljunu djeluje franjevački kolegij s nižom gimnazijskom školom, otvoren godine 1894., kao prva gimnazijska škola s nastavnim hrvatskim jezikom na području Istre i Kvarnera. Ta škola je na Košljunu djelovala do godine 1927., kada se provincijsko niže gimnazijsko školovanje prebacuje na otočić Badija kod Korčule.

Fra A. Testen,
pogled na crkvu košljunskog samostana.

Očito da su poglavari mladog slovenskog kandidata poslali na Košljun da bi u takvom ambijentu mogao napredovati u znanju hrvatskog jezika. Nije nam poznato koliko je mladi fra Benedikt ostao na Košljunu, možda nešto više od jedne godine, jer je godine 1916. pozvan u austrijsku vojsku u već razbuktanom Prvom svjetskom ratu.

Košljun je mjesto rijetke prirodne ljepote i milenijske redovničke obilježenosti. Mladi Janez, sada fra Benedikt, našao se opet u okolišu punom svetih tragova redovnika – prvo benediktinaca, potom franjevac – u trajanju od skoro čitavog jednog milenija. Na Košljunu je već od 12. st. glagoljaška benediktinska opatija Svete Marije s trobrodnom romaničkom crkvom. U 15. st. dolaze franjevci. Na molbu vlasnika otoka, krčkih knezova Martina i Ivana Frankopana, godine 1447., papa Nikola V. dopušta da u samostan, koji je nakon smrti zadnjeg benediktinskog opata Dominika bio napušten, dođu franjevci iz Krka. Donacijom Ivana Frankopana i kćeri mu Marije Katarine, benediktinska crkva, sada franjevačka, povećana je i obnovljena u jednobrodnu crkvu, i posvećena na naslov Navještenja B. D. Marije. Mladom franjevačkom kandidatu je svaki dan pred očima i poliptih u dnu glavnog oltara što ga je uradio venecijanski slikar Girolamo da Santacroe godine 1535. U toj košljunskoj crkvi posebnu pažnju privlači i najveća slika na platnu u Hrvatskoj, ogromno platno iznad oltarnog luka na kojemu je Francesco Ughetti, godine 1653., prikazao raj, čistilište i pakao. Klaustar, izrađen u jednostavnoj franjevačkoj renesansi, u današnjem obliku je iz prijelaza 16./17. stoljeća.

Očito da je mladi fra Benedikt doživljavao i ljepotu košljunskih kapelica, skladno raspoređenih po otočiću. Prva kapelica je smještena na putu od pristaništa prema samostanskim zgradama, posvećena Kristovu rođenju (Betlehem) ili kapelica Jaslica, s visoko vrijednim baroknim kipovima iz sredine 17. st. U šumi je kapelica Svetog Križa

(Sveti Jerusolim) iz 16. st., u kojoj je veoma čašćeno čudotvorno raspelo. Ozidanim puteljkom prema jugu stiže se do priproste kapelice sv. Franje iz sredine 17. st., u kojoj je mali oltar s kipom umirućeg sv. Franje.

U vihoru Prvoga svjetskog rata

Vihor Prvog svjetskog rata odveo je fra Benedikta na prostore jednog od najkrvavijih ratova uopće, u kojemu je u velikom krugu zaraćenih strana sudjelovalo oko 60 milijuna vojnika. Mladi fra Benedikt pozvan je u vojsku, kako je gore rečeno, godine 1916. Dospio je na bojišta u Štajerskoj i Tirolu u okviru slovenske regimente. Mirotvoran u duši i već s dubokim udahom mirotvorstva mirotvornog sveca, sv. Franje, u sebi je nosio želju da nikad ne opali metak. Kada je pak na bojišnici došlo do vojnog napada, fra Benedikt – u civilstvu opet s imenom Janez – pokliznuo se i ranjen dospio u bolnicu. Zbog povrede je dobio dopust. Pokušava izmaknuti vojnoj službi, ali ga žandari nalaze, biva kažnjen zatvorom i šalju ga na prve linije bojišnice prema Italiji. Završetak rata dočekaio je u Meranu, pa odlazi u Ljubljanu. Još uvijek u vojnoj obavezi, opet pokušava bijeg i odlazi svojima u Loku. U svemu, na bojištima je proveo nešto više od dvije godine. Okončanjem rata, godine 1918., tri godine živi u Ljubljani. Različitim fizičkim radom zarađuje za skromni život. Razmišlja o svojoj budućnosti. Ratne strahote na mladog Janeza djelovale su zbunjujuće i uznemirujuće. U nekim časovima bio je u dvojbi hoće li opet u samostan ili će krenuti novim životnim putem. Kojim? Za život u svijetu nije osjećao naročitu privlačnost. Nesnalžljivost u brigama za svakidašnjicu i nesklonost prema stjecanju materijalnih dobara ponovno su ga vratile mislima za život u samostanu. Duhovne silnice bile su jače.

Francesco Ughetti (1653.): raj, čistište i pakao,
Košljun, samostanska crkva.

Opet u Hrvatskoj:

od Dubrovnika do Kampora i Zadra

Janez je u svojoj dvadeset i šestoj godini života. Javlja se provincijalu franjevačke provincije Svetog Jeronima, u kojoj je ranije započeo svoj redovnički poziv. Poslan je u samostan Male braće u DUBROVNIKU, gdje boravi od 1921. do 1925. U tom samostanu nastavlja redovničku formaciju, prekinutu na Košljunu zbog odlaska na bojišta spomenutoga Prvoga svjetskog rata, ali sada opet samo kao kandidat, jer je – da bi postao franjevac – trebao proći godinu novicijata. Dolaskom u Dubrovnik opet oblači redovničko franjevačko odijelo i dobiva ime fra Ambroz. U tom drevnom i velikom samostanu – prepoznat kao dobar crtač – obavlja dužnost voštarnika u samostanskoj voštarnici, gdje s drugima izrađuje svijeće koje on oslikava uljenim bojama u sadržaju različitih svetačkih simbola. Kad je, k tome, nacrtao grb za biskupski grob, fra Alfons Markwitzka, tada gvardijan samostana, i on sa smislom za umjetnost, mladom Slovcu pokazuje pažnju i pribavlja mu slikarski pribor. Može se kazati da je fra Ambroz od tada u krugu franjevačke provincijske braće prvi put postao cijenjen po svojoj slikarskoj sposobnosti. U zadnjoj godini svog boravka u Dubrovniku, godine 1924., u krugu samostana Male braće, fra Ambroz ulazi u godinu novicijata. Učitelj mladih novaka je fra Rafo Kapurso, i sâm amaterski ljubitelj slikarske umjetnosti, od kojega je fra Ambroz primio i prvu temeljitu redovničku formaciju i savjete u slikarstvu, po čemu postaju i bliski prijatelji.

U Dubrovniku fra Ambroz postupno upoznaje sve ljepote toga velikog samostanskog zdanja. Samostan Male braće jedan je od najvećih i najmonumentalnijih franjevačkih samostana u franjevačkom redu. Mladog fra Ambroza – sada već u zrelim godinama – sve fascinira. Samostan ima dva klaustra: gornji (renesansni, s križnim svodovima

Samostan Male braće u Dubrovniku, pogled iz zraka.

Klaustar Male braće u Dubrovniku, kapitel.

Veliki klaustar Male braće u Dubrovniku, 14. st.

i polukružnim lukovima) i donji, veći, romaničko-gotički. Znade se da je graditelj toga velikog klaustara Mihoje Brajkov iz Bara (prva pol. 14. st.). Taj klaustar je čudo graditeljske ljepote, ubraja se u najljepša romaničko-gotička ostvarenja s ove strane Alpa: sto i dvadeset tanjih stupova i dvanaest masivnih stupova, ornamentalne rozete, kapiteli raznih oblika sa sadržajem ljudskih, životinjskih i biljnih motiva, te šetnicom povrh završne terase, što sve stvara samostansku unutrašnjost, naime zatvoreno dvorište, s hodnicima i malim zelenim vrtom u središtu. Bio je to i za mladog fra Ambroza očaravajući prostor u kojemu se svaki dan kretao. Te unutarnje samostanske šetnje očito su pokretale i fra Ambrozovu crtačku i slikarsku imaginaciju. Spomenuti maštoviti ljudski, životinjski i biljni motivi kapitela – redom rađeni u čudesnoj slobodi izraza – hvatali su i oko i maštu mladog, umjetnički nadarenog fra Ambroza.

U samostanu Male braće fra Ambroz je svaki dan u dodiru i s veoma svečano barokiziranom crkvom, temeljito preuređenom poslije potresa od 6. travnja 1667. Uz velike umjetnine kiparstva i slikarstva u toj crkvi, fra Ambroz se divi pred oltarnom palom sv. Franje što je naslikao Celestin Medović godine 1888., s kojim će kasnije, u Cavtatu i na Kuni, dolaziti u bliži umjetnički dodir, i smatrati ga za jednog od svojih intimnih uzora.

Nakon boravka u Dubrovniku, fra Ambroz je koji mjesec dana proboravio u samostanu na BADIJI, gdje je 16. prosinca 1928. položio svečane redovničke zavjete, i time bio potpuno uključen u franjevački red. U tom kratkom boravku na Badiji naslikao je sliku sv. Antuna (ulje na platnu), što je zabilježio vlastitom rukom u osobnom listu koji se čuva u Provincijskom arhivu u Zadru.

Prema odredbi provincijskih poglavara fra Ambroz potom odlazi u samostan Gospe od snijega u CAVTAT, gdje boravi dvije godine (1925. – 1927.). Taj mali samostan, građen koncem 15. st., smješten uz rub gradića, tik uz more cavtatske uvale, sa stepeničastim vrtovima, ostat će za čitav život fra Ambrozovo drago mjesto za življenje u franjevačkom pozivu. I opet se našao u umjetnički vrijednom okolišu samostana i malog skladnog gradića. Samostan je osnovan 1484. na poticaj dubrovačke Male braće, postupno građen i dograđivan, s klaustrom i cisternom u središtu. Usprkos velikim nedaćama – potres od 6. travnja 1667., te više pljačkaških pohoda – fra Ambroz je i u Cavtatu motrio značajne tragove umjetničkih djela, od kojih su od značenja slikarski radovi: Bogorodica s Djetetom (u sredini slike glavnog oltara, ulje na dasci, iz kraja 15. st.), poliptih sv. Mihovila na pokrajnjem oltaru (tempera na dasci Vicka Lovrina Dobričevića, 1409./1410.). Tu se, već u samostanskoj crkvi, fra Ambroz susreo i s dva slikarska djela Vlahe Bukovca: Gospa od Milosrđa (ulje na

Franjevački samostan u Cavtatu, pogled s uvale.

Vicko Lovrin Dobričević, poliptih s istaknutim likom sv. Mihovila (1409./1410.), franjevačka crkva Gospe od snijega, Cavtat.

platnu, Pariz, godine 1880.) i Gospa od Cavtata u luneti iznad trijumfalnog luka (ulje na platnu, Prag, godine 1909.), u oba slučaja poklon autora. U cavtatskoj franjevačkoj crkvi fra Ambroz motri i Stigmatizaciju sv. Franje – već spomenutog drugog velikog hrvatskog slikara – franjevca Celestina Medovića (ulje na platnu, godine 1880.). U Cavtatu je fra Ambroz došao i u širi dodir s Vlahom Bukovcem, doduše ne osobno nego preko Bukovčevih studenata i šireg kruga obitelji. Pohađao je Bukovčev obiteljski atelier i u druženju s Bukovčevim studentom, Vodopijom, razvijao svoje crtačke sposobnosti, što čini uz redovite poslove u vrtu i u kuhinji.

Fra Ambroz je godine 1927. premješten u OREBIĆ (1927. – 1929.), odnosno u samostan Gospe od Anđela ponad Orebića, u čudesno slikovit prirodni okoliš. Samostan je građen potkraj 15. st., relativno malen, u duhu franjevačke jednostavnosti, i on okružen stepeničastim vrtovima s vinovom lozom, maslinom i povrćem. Sav širi samostanski okoliš okružuju vitki čempresi i pokoji veliki bor. Pogled na širi korčulanski akvatorij s pravom se ubraja u najljepše vedute na Jadranskoj obali. Fratři su – ne bez razloga – ispred samostana i samostanske crkve već davno napravili natkrivenu malu lođu-glorijetu, iz koje puca pogled na spomenuti akvatorij. Fra Ambroz je i ovdje u susretu s umjetničkom baštinom, napose u gotičko-renesansnoj crkvi, posvećenoj 17. svibnja godine 1534., s naslovom Uznesenja B. D. Marije, odavno nazvanoj Gospom od Anđela. Tu fra Ambroz svagdano promatra oltar Gospe od Anđela (ikona bizantskog stila, raška škola 16. st.), Gospu s Djetetom (mramor, firentinski kipar Tomas Fiamberti), pa opet Gospu s Djetetom na grudima (kamen, Nikola Firentinac), i drugo.

Fra Ambroz se na Orebiću, pored kuhanja i rada u vrtu, sve intenzivnije posvećuje slikanju i, već zapažen, dobiva narudžbe za slike,

od kojih i narudžbu za crkvu u Vignju (slika je, nažalost, zbog loše slikarske tehnike, ubrzo propala). U tom prvom boravku na Orebiću, gdje je gvardijan fra Rafo Kapurso, njegov učitelj u novicijatskoj formaciji, ujedno i amaterski učitelj u slikarstvu, fra Ambroz i fra Rafo bratski i prijateljski surađuju u slikanju, pa su tako zajedno naslikali veliku vedutu iznad trijumfalnog luka samostanske crkve: Pelješki kanal s crkvom na hridi i jedrenjakom. Fra Ambroz u tim danima susreće i poznatog slikara Maksimilijana Vanku, profesora perspektive na Slikarskoj akademiji u Zagrebu, koji je dolazio na odmor u Korčulu, a odatle na šetnje po Pelješcu. Vanka je u fra Ambrozu prepoznao slikarski talent i ponudio mu pomoć da pođe na studij likovnih umjetnosti u Zagreb, uvjeravajući ga da bi tijekom dvije godine mogao postati pravim umjetnikom. Fra Ambroz je nakon premišljanja odustao od te ponude i svojem provincijalu nije niti poslao upit za dozvolu. Svejedno, fra Ambroz nastavlja druženje s Vankom i od njega mnogo uči. U tom istom vremenu upoznaje i akademika Cvitu Fiskovića – rodom iz Orebića – koji je u to vrijeme bio student povijesti umjetnosti u Zagrebu. Za ljetnih mjeseci i čestih Fiskovićevih dolazaka u Orebić, druži se s njim kao s onim s kojim je srodan u doživljavanju likovnih umjetnosti.

Očito da tada – uz svjetovne znalce u likovnoj umjetnosti – fra Ambroza sve više cijene i fratri unutar provincijske zajednice. Iz te činjenice dolazi i molba iz samostana Male braće u Dubrovniku da fra Ambroz, zajedno s fra Rafom Kapursom, tada gvardijanom na Orebiću, dođe naslikati platno za božićne jaslice. Tom pozivu su se obojica rado odazvali i uradili jaslice koje još uvijek uvećavaju ljepotu i radost božićnih dana u dubrovačkoj crkvi Male braće. Fra Ambroz je naslikao veliko božićno platno i druge pojedinosti, a fra Rafo je svojom vještinom za umjetničku stolariju i za opće oblikovanje cjeline tome dao značajan doprinos. Nažalost, u tim danima se zbilo neko

Franjevački samostan nad Orebićem, opći pogled.

Bizantska Gospa, Hodigitria (Gospa od puta),
16. st., samostanska crkva nad Orebićem.

ružno ogovaranje od strane pojedinih fratara na račun fra Ambroza i fra Rafe, što ih je na kratko udaljilo u bratskim odnosima. Zbog rečenog razloga, fra Ambroz se ne vraća u svoj samostan na Orebić. Na sreću, kasnije se to ogovaranje pokazalo neistinitim i zloradim, te su se njihovi odnosi ponovno vratili u bratsko i suradničko ozračje.

Odlukom provincijala, fra Ambroz je iz tog neodređenog, veoma kratkog, boravka u Dubrovniku premješten u samostan Gospe od Loreta na KUNI, gdje ostaje deset godina (1929. – 1939.). Moglo bi se pomisliti da je fra Ambroz tamo premješten iz disciplinskog postupka, naime zbog otkazivanja da se vrati u svoj samostan na Orebić, ali se pokazalo da je fra Ambroz taj premještaj doživio kao djelo Providnosti. I inače nesklon komentarima o međubratskim odnosima, k tome i posve zadovoljan da je otkriven lažni komentar između njega i fra Rafe, te se s fra Rafom ponovno osjećao blizak i prijateljski, fra Ambroz na Kuni nalazi ugodno mjesto za življenje i za slikanje. Sretna je okolnost da se fra Ambroz tamo nalazio s fra Kostom Selakom, Slovencem, koji je kasnije prešao u status dijecezanskog svećenika Dubrovačke biskupije. Fra Kosto mu kupuje boje i časopise iz umjetnosti i posreduje između njega i slikara Gabrijela Jurkića, s kojim fra Ambroz preko pisama neko vrijeme podržava bliske veze. Gabrijel Jurkić potiče fra Ambroza u slikarskim nastojanjima. Očito iz razloga krajnje nesklonosti dopisivanju i pisanju, fra Ambroz nakon par godina prekida dopisivanje s Gabrijelom Jurkićem, ali jača fra Ambrozova očaranost poznatim slikarom rodom iz Kune, Matom Celestinom Medovićem (Kuna 1857. – Sarajevo 1920.). Obilazi Medovićevu kuću i žali nad stanjem njegove ostavštine, osobito zbog zabačenih crteža po zakutcima kuće u vlazi i smeću. Ponesen tim visokim akademskim slikarstvom, fra Ambroz u Kuni pokušava više učiti o slikarstvu i pomišlja da bi trebao poznavati pravila slikanja. Provincijal fra Mauricije Gugić šalje fra Ambroza na Badiju kod

Fra A. Testen, pogled na samostan i crkvu u Kuni.

Celestin Medović, oltar sv. Ivana Krstitelja, samostanska crkva u Kuni.

Korčule k povjesničaru umjetnosti fra Andri Vidu Mihičiću, tada profesoru umjetnosti u klasičnoj gimnaziji na Badiji, kasnije profesoru na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Fra Vid nije pokazao pažnju fra Ambrozu, pa je taj pokušaj ostao bezuspješan. Doduše, ostaje činjenica da fra Ambroz ni sâm nije bio odlučan za akademsko školovanje.

Samostan na Kuni nije tipično franjevački po svom postanku. Stanovnici Pelješca su, naime, godine 1681., posred poluotoka podigli crkvicu u čast B. D. Marije od Loreta. Obuhvaćala je tek prostor prezbiterija sadašnje crkve koja je velikom dogradnjom, godine 1705., dovedena u današnji trobrodni oblik, kao crkva marijanskog svetišta. Iste godine, uz crkvu, započeta je gradnja samostana, u koji se franjevci nastanjuju u ljeti godine 1708., ali je unutarnje uređenje i crkve i samostana trajalo više od sto godina. Fra Ambroz je među oltarnim slikama crkve Gospe od Loreta naišao i na Celestina Medovića, koji je za tu crkvu naslikao oltarnu palu sv. Ivana Krstitelja.

Iz uvida u fra Ambrozov boravak na Kuni razvidno je da i tada intenzivno slika. Vrijedi spomenuti da je, između ostaloga, iznad trijumfalnog luka u samostanskoj crkvi, uljenim bojama naslikao prijenos svete kućice iz Nazareta na Trsat. Prema vlastitom zapisu u osobnom listu što se čuva u već spomenutom Provincijskom arhivu, u vremenu boravka na Kuni naslikao je više portreta po želji svjetovnih osoba, što je ostalo sakriveno pogledu u njegov slikarski rad. Godine 1939. uradio je i portret fra Urbana Talijske (čuva se u samostanu Male braće u Dubrovniku), rođenog Dubrovčanina, franjevca, učenog filozofa i teologa, u dva mandata i provincijala. Još spomenimo da je u samostanu u Kuni kasnije uređena mala galerija, uz ostalo, sa slikarskim radovima fra Celestina Medovića i fra Ambroza Testena.

Godine 1939. fra Ambroz je premješten u samostan Svetoga Križa na malom otoku KRAPANJ, gdje stalno boravi čak 22 godine (1939.

Fra A. Testen, crkva i samostan na Krapnju, pogled s mora.

Fra A. Testen, portret fra Urbana Talijski.

– 1961.), najduže u svojem redovničkom pozivu. Opet je u jednom skromnom franjevačkom samostanu, ali na svoj način lijepom u svojoj jednostavnosti: okrenutost prema unutra oko malog klaustura i okrenutost prema vani, sa sjeverne strane s crkvom, s južne i jugozapadne s velikim ozidanim vrtom, a u nastavku s još većim pošumljenim gajem, sve do mora. Samostan je građen za braću Bosanske vikarije, koja su zbog najezde Turaka, zajedno s narodom, odlazila u mirnije krajeve. Gradnja samostana započeta je sredinom 15. st. i završena, uključujući i crkvu, dvadesetih godina 16. st. Fra Ambrozovo oko hvatalo je raspelo Svetoga Križa, urađeno od maslinova drva koje je doneseno iz Isusove domovine, Svete zemlje, godine 1523., a pripisu-

Fra A. Testen, crkva i dio samostana na Krapnju, pogled iz vrta.

je se slavnom domaćem kiparu Jurju Petroviću. U čitavom samostanskom sklopu, preinačivanom kroz stoljeća, u izvornom stanju ostala je mala ali reprezentativna blagovaonica, u kojoj je veliko platno Posljednje večere, jednako reprezentativno, što je naslikao Francesco da Santa Croce koncem 15. st. Jednostavnost sklada čitavoga samostanskoga sklopa značajno je narušena kada je, godine 1937., tadašnji gvardijan i župnik, fra Vladislav Brusić, dao povećati dimenzije crkve, čime je izgubljena usklađenost između jednostavnog samostanskog dijela i crkvene zgrade. Fra Ambroz je došao na Krapanj dvije godine poslije spomenutog preuređenja. Imao je želju da u unutrašnjem uređenju crkve dade svoj slikarski doprinos, do čega je došlo kasnije. Zbog strašnih okolnosti Drugoga svjetskog rata, koje su imale odjeka i na otoku Krapnju, valjalo se posvetiti spašavanju ljudskih života, pri čemu je samostan igrao značajnu ulogu. Nijemci i partizani izmjenjivali su se u nadjačavanju snaga čak i preko samostanskoga praga: „Znalo se dogoditi da smo Nijemce ispraćali na jedna, a partizane uvodili na druga vrata“, posvjedočio je osobno fra Ambroz. U tom krajnje zamršenom času bila je prava milost i fra Ambrozovo znanje njemačkoga jezika i njegova mirna narav. Što kuhanjem – sad za jedne, sad za druge – što prisebnim mirotvornim pregovaranjem, napose pred Nijemcima, fra Ambroz se zajedno s drugim fratrima sav posvetio spašavanju ljudi, pa i usprkos smrtnoj opasnosti. S njemačke strane bio je čak na listi sumnjivih, ali sve je prošlo kratkom zatvorskom kaznom u trajanju od petnaest dana. Nijemce je uspio uvjeriti da nije komunist nego da želi spašavati ljude: „Nikada se nisam pokajao što sam naše ljude pomagao“, opet je posvjedočio fra Ambroz.

Fra Ambroz u tom poslijeratnom razdoblju na Krapnju, uz rad u kuhinji i u samostanskom vrtu, i dalje, neprestano crta i slika. U samostanskoj galeriji i u crkvi čuva se više njegovih crteža i slika, od kojih Krapanjske narikače (1940.), Raspelo (1945.), oltarna slika sv. Nikole

Tavelića (1950.), autoportret (1960.), i drugo. U krapanjsku fazu možemo ubrojiti i fra Ambrozov kasniji Križni put, rađen godine 1982. za novu crkvu na Brodarici kod Krapnja, nastao iz prijateljske povezanosti fra Ambroza s fra Matom Polonijom, nekoć također stalnim članom samostana na Krapnju.

Fra Ambroz je nakon dugog boravka na Krapnju još jednom dospio na OREBIĆ (1961. – 1967.), gdje je, uz posao u kuhinji, dio vremena provodio u samostanskom muzeju, dočekujući brojne posjetitelje tog samostana, među kojima su ponajviše Nijemci, što njemu, koji tečno govori njemački već od mladosti (po majci koja je govorila njemački), a i od vojačenja u Prvom svjetskom ratu, predstavlja lakoću komuniciranja. U tom razdoblju, između ostalog, slika sedam fresaka za crkvu u Kućišću (Pelješac), ali zbog nesklonog komentara na račun tog rada od strane Cvite Fiskovića – od mladosti mu prijatelja i tada već uglednog akademika – i Dubravke Beritić, direktorice Konzervatorskog ureda u Dubrovniku, tim radom je ostao nezadovoljan i župnik i on sâm. Fra Ambroz je zbog toga bio ožalošćen, ali ne očajan, jer on ionako nije mnogo držao do sebe. Na Orebiću slika i dalje, između ostalog, za samostansku crkvu Gospe od Anđela naslikao je Križni put (1966./1967.). Dodajmo rečenome da je ugledni akademik Cvito Fisković, unatoč gore spomenutoj kritici fra Ambrozova rada u Kućišću, piscu ovog životopisa kazao – u prilici jednog susreta kod Gospe od Anđela – da bi neki crteži/slike fra Ambroza Testena dostojno stajali i u slikarskoj galeriji HAZU u Zagrebu.

Boravkom kod Gospe od Anđela nad Orebićem fra Ambroz završava svoje življenje u samostanima na obalnom jugu Provincije sv. Jeronima. Bilo je to razdoblje u kojemu je fra Ambroz dosta vješto skrivao nutarnja slikarska stremljenja, razapeta između ljubavi prema akademskom slikarstvu i trajne napetosti iz želje da nađe svoj vlastiti

Fra A. Testen, autoportret.

Fra A. Testen, slika nad lukom prezbiterija samostanske crkve nad Orebićem.

slikarski izraz. Oproštaj s Orebićem, naime, bit će ujedno i oproštaj sa željama za akademskim slikarstvom jednostavnog fra Ambroza. On ionako nikad nije pomišljao da bi se njegovo dotadašnje slikarstvo moglo obilježiti akademskom razinom. Crtao je i slikao jer je iz dubokih nutarnjih pobuda i sklonosti morao slikati. Doduše, fra Ambroz je u svim svojim nastojanjima da uči ili da bude podučavan želio doseći akademsku vještinu, što je nadasve pretpostavljalo svladavanje anatomije i perspektive koju mu je nudio Vanka. To bi ga zacijelo učinilo prihvaćenijim u sredini koja je bila sklona njegova nastojanja omalovažiti. Nesklonost školovanju – možda, na sreću! – nadjačavala je. Svejedno, iz tih težnji, pa i druženje s akademskim slikarstvom preko gore spomenutih konatkata i čitanja slikarske literature – sazrijevaio je novi, posve novi fra Ambrozov slikarski izraz. K tome još valja naglasiti da se fra Ambroz našao u vremenu “kada je umjetnički pogled svijeta posve subjektiviziran, duhovan, emocionalan, posve neovisan od iluzije trodimenzionalnog svijeta boje iprostora naslijeđen od antike, obnovljen u renesansi, kanoniziran u akademijama”, što je zacijelo imalo utjecaja da se fra Ambroz “oslobađa ambicije akademskih vještina. U njegovoj duši sve snažnije progovara njegova duhovnost, osjetljivost, plima intuitivne memorije i nadarenost” (Margarita Sveštarov Šimat, iz privatno pisanih dojmova.).

*Mladenčki slikarski zaokret
u trećoj životnoj dobi: Kampor*

Dolaskom u KAMPOR na otoku Rabu, u samostan sv. Bernardina (1967. – 1983.), nastala je ne samo geografska razlika u fra Ambrozovoj izmjeni boravka nego i u slikarskom stvaralaštvu. Ipak, možda je drugi boravak na Orebiću – s radom u samostanskom muzeju i u kontaktima s posjetiteljima – bio znakoviti uvod u kamporski stvaralački boravak. K tome, dospio je u samostan jednako privlačne prirodne slikovitosti i arhitektonske franjevačke jednostavnosti poput onog na Orebiću.

Franjevci su u gradu Rabu nazočni već koncem 13. st., što je zasluga lokalnoga biskupa Grgura de Hermolausa, koji odlukom od 5. svibnja 1287. redovnicima male braće-franjevcima dodjeljuje dotadašnji samostan koludrica sv. Benedikta, a potonjima daje drugo mjesto u

Samostan u Kamporu, pogled s mora.
Fra Ambroz u samostanskom vrtu, Kampor.

Fra A. Testen, samostan u Kamporu, pogled s mora.

gradu. U vremenu velike franjevačke reformacije koju je predvodio sv. Bernardin Sijenski u 15. st., zajedno s još dva poznata sveta franjevca tog vremena, sv. Jakovom Markijskim i sv. Ivanom Kapistranom, zalaže se da franjevci imaju samostane na mjestima osame, do čega dolazi i na Rabu, kada upravo sv. Ivan Kapistran, 24. svibnja 1445., ovlašćuje provincijala Sklavonije fra Šimuna iz Dubrovnika da pošalje na Rab franjevce. Fra Nikola Pulisano iz Zadra izabire mjesto izvan grada ali blizu njega, uz crkvu sv. Eufemije, na kraju slikovite uvale, na stjenovitoj uzvisini tik uz more.

Svojom stepeničastom arhitekturom, te jednako stepeničastim malim vrtovima, samostan u Kamporu već je po toj općoj slici vrlo privlačno mjesto. K tome, kad se uđe unutra, napose u klaustar i u crkvu,

otkriva se veoma značajno kulturno blago koje sada fra Ambroz i po želji poglavara – gvardijana fra Ede Hrabra – treba pokazivati posjetiteljima. Očito, prvo je i sâm iznenađen visokim vrijednostima likovne umjetnosti. Od malih samostana u kojima je do tada živio – Cavtat, Orebić, Kuna, Krapanj – u Kamporu je došao u susret s još višom umjetničkom razinom i količinom umjetničkih djela. U pozadini nastanka tih djela treba vidjeti posebno naglašeni zanos štovanja sv. Bernardina u 15. i 16. st., s jedne strane, te težnju plemića grada Raba da samostan u Kamporu bude mjesto počivališta njihovih posmrtnih ostataka, s druge strane. Iz takvih i sličnih težnji nastala su doista čudesna umjetnička ostvarenja. U svakom slučaju, nastanak kamporskog samostana započeo je u znaku oduševljenja i franjevaca i Rabljana. Marija, žena rapskoga plemića Petra Cara, oduševljena proglašenjem svetim Bernardina Sijenskoga u Rimu godine 1450., čemu je osobno bila nazočna, zajedno sa svojim mužem Petrom, odluči već godine 1451. podići crkvu za malu braću-franjevce u čast proglašenog sveca. Nedugo nakon gradnje crkve, godine 1458., nastaje poliptih znamenitih umjetnika braće Vivarini, s deset slika na drvetu, od kojih je u vrhu, u središtu, Bogorodica s malim Isusom, a u donjem redu, opet u središtu, veoma istaknutom u odnosu na druge svece, sv. Bernardin. Pored poliptiha, u crkvi je i veoma izražajno kasno-gotičko raspelo, također iz 15. st., i 'Grčka Gospa', darovana kamporskom samostanu već godine 1446., i oslikani strop iz druge polovice 17. st., a u samostanu – sada u muzeju – čuva se i veoma vrijedno procesionalno raspelo, i ono iz 15. st. Koncem 19. st. u kamporski samostan donacijom su dospjele još dvije bizantske ikone s likom Bogorodice i malim Isusom. U samostanu je djelovao skriptorij u kojem su pisane i iluminirane liturgijske knjige do 18. st. U pisanoj memoriji samostana ostao je poznat iluminator fra Bernardin iz Raba, s početka 16. st. Jedan noviji skriptor, fra Odorik Badurina, neumorni pisac 'Velike

Poliptih braće Vivarini, 15. st.,
crkva samostana u Kamporu.

Zahvalno sjećanje na susret s fra Ambrozom: poštanske karte na tri jezika.

kamporske kronike', koju je – uz posao uređivanja gradskog arhiva u Rabu – rukom pisao u vremenu od 1936. – 1956., osebujni je primjer ranije prakse u krugu samostanskog življenja. Sve spomenuto – uz druge brojne vrijednosti kulturne baštine – predstavlja doista bogat umjetnički fond u jednom malom samostanu na Rabu.

Svu tu iznimnost – od one prirodnog smještaja do duhovne i kulturne – fra Ambroz je s ljubavlju pokazivao brojnim posjetiteljima. K tome, došao je u samostan u kojemu je gvardijan, tada već spomenuti fra Edo Hrabar, pokazao ne samo veliko razumijevanje prema fra Ambrozu, nego i spremnost da mu pruži sve mogućnosti za slikanje. Sada već u odmaklim godinama – u dolasku u Kampor fra Ambroz ima 70 godina – gvardijan mu povjerava rad u muzeju i, po volji, slikanje prema vlastitim nadahnućima. I drugi članovi samostana, odnosno poglavari – fra Andrija Bonifačić, fra Josip Vidas, fra Tomislav

Ćurić i fra Makso Vlašić – na svoj su način fra Ambrozu pokazivali sličnu podršku. Ono, dakle, što je na Orebiću bilo u skromnijoj mjeri, sada je u Kamporu dobilo punu slobodu, te je fra Ambroz mogao dati oduška vlastitim slikarskim nadahnućima. Kad god je mogao, crtao je i slikao. Crtao i slikao s mladenačkim poletom kakav nije ni sâm mogao objasniti. I opet, u Kamporu još izraženije nego na Orebiću, među posjetiteljima samostanskog muzeja bilo je Nijemaca i Austrijanaca. Svi posjetitelji – bilo ih je različitih nacionalnosti – sa znatiželjom su susretali jednostavnog fratra, uvijek u fratarskom habitu, koji s tihom radošću, nerijetko i pred njima, crta i slika. Neki od takvih pokazivali su živu želju da bi mogli od njega dobiti koji od tih crteža/slika – najčešće rađenih u tušu, akvarelu ili olovci – a on bi im, nikad ne pomišljajući na novčani dobitak, rado darivao što se tu našlo. Bilo je, dakako, onih koji bi ga za darovano nagradili, a neki su s njime uspostavili trajno prijateljstvo i narednih godina donosili mu slikarske pribore.

U biografskom osvrtu, kakav je ovaj, valja istaknuti i ono što su dvoje zaljubljenika u fra Ambrozov noviji slikarski izraz, Ive Šimat Banov i Margarita Sveštarov Šimat, kazali u svojim studijskim slikarskim monografijama, posvećenima nadasve baš toj kamporskoj fazi fra Ambrozova slikarstva. Iz njihovih tekstova doznajemo zanimljiv i uzbudljiv tijek otkrića fra Ambrozova stvaralaštva. Objavljivanjem čak tri monografije – dvije Ive Šimat Banov, jednu Margarita Sveštarov Šimat – to dvoje uglednih stručnjaka za modernu umjetnost podarili su krugu umjetnosti i široj kulturalnoj javnosti iznimnu sliku o skromnom i samozatajnom fratra-slikaru. Fra Ambrozovo „dina-mično intenziviranje mrlje, napetost crnog i bijelog, sitni udari perom, obznanjuju se kao najviši stupanj slobode ruke što slijede uzlete duha i djetinje želje“ ((Ive Šimat Banov, *Testen*, 1982., str. 26)), i sve to stvorilo je umjetnika „izvan slikarskih matrica“, samoukog slikara

Fra Ambroz s posjetiteljima muzejske zbirke samostana u Kamporu.

Neki od fra Ambrozovih crteža nastalih u kamporskom samostanu, s pogledom iz samostana.

u čijem slikarstvu „zajednički element koji je konstanta“ jest „medij u koji je uronjeno zbivanje, koji je izvan stvarnosti, iza nje i u njejoj onostranoj posljedici“ (Margarita Sveštarov Šimat, *Rukopis izvan umjetničkih matrica*, str. 13).

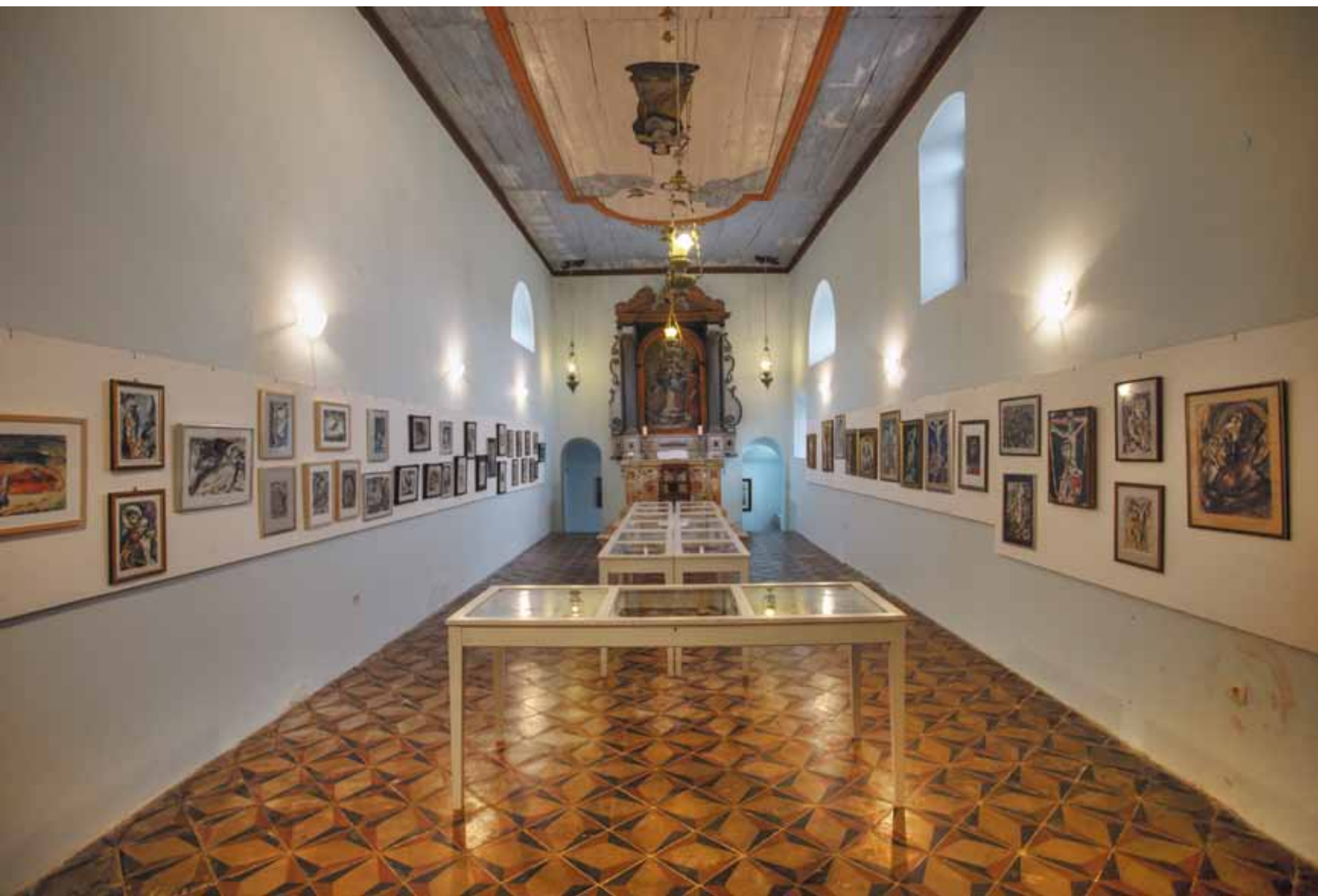
Pisac ovog kratkog životopisa pokušao je fra Ambrozovu tajnu izraziti u literarnom eseju (*Slikarska zaigranost jednog mirnog fratra*), što je glavni sadržaj ove monografije (prvi dio ove publikacije). Iako je isti već od ranije bio blizak fra Ambrozovu slikarskom stvaralaštvu, što je godine 1981., nakon izložbe njegovih slika i predstavljanja prve monografije u klausturu kamporskog samostana u proljeće spomenute godine, izrazio i objavio u časopisu *Veritas* (1981., br. 10.), oboje spomenuto – esej i ovaj životopis – nastalo je nakon pokazane slike o fratra-slikaru od strane dvoje navedenih znalaca o modernoj umjetnosti. Sve rečeno potvrđuje i stalna izložba slika fra Ambroza Testena, smještena u crkvi Svete Eufemije, tik uz samostansku zgra-

Naslovne korice triju monografija o slikarstvu fra A. Testena.

du, u sadašnjoj formi uređena godine 1989., što je trajni slikarski i duhovni trag jednog jednostavnog fratra. Uz isti trajni slikarski trag valja spomenuti i zbirke fra Ambrozovih radova na Orebiću, na Kuni, u Krapnju i na Košljunu. Za sveobuhvatni, pak, pogled u fra Ambrozovo crtanje i slikanje, osim navedenog, potrebno je vidjeti i velik broj fotografiranih radova, nezabilježenih u fondu fra Ambrozovih poznatih radova, posvuda rasutih kod privatnika. Značajan broj tih radova, pretežito malih formata, koje su fra Ambrozu uzvratno udijelili prijatelji u malim foto-albumima, napose oni iz Njemačke, čuva se u provincijskom arhivu u Zadru. Vrijedi još zabilježiti da je osim gore spomenute prve izložbe njegovih crteža i slika u Kampionu godine 1981. – opet ponajviše zaslugom Ive Šimata Banova i Margarite Sveštarov Šimat – priređeno više njegovih izložbi, od kojih u Zagrebu, Zadru, Hvaru, Splitu, Trogiru, Mariboru, Rijeci, Loki pri Mengešu, Šibeniku.

„Godine 1982. izašla je monografija s naslovom TESTEN. Kad god bih je uzео u ruke, bio sam dirnut, na trenutke do zbunjenosti. Kako i ne bih? Samouk crtač, skriveni fratar i prestižna knjiga s učenim tekstom o meni. Sa začuđenošću sam čitao profesorov tekst u kojem me uspoređuje s velikim i slavnim slikarima ekspresionizma. Teško sam se u duši mirio s takvim svrstavanjem jednog neukog crtača-slikara.“

Galerija crteža i slika fra A. Testena u prostoru crkve sv. Eufemije, tik uz kamporski samostan.

Zadar: posljednja godina života – svjedočanstva

Fra Ambroz je zbog značajno narušenog zdravlja u proljeće godine 1983., po vlastitoj želji i po odluci viših poglavara, prevezen u zadarski samostan Svetog Frane, u onaj isti samostan u koji je došao davne godine 1913. U zadarskom samostanu su tada, između drugih, dva redovnička brata, fra Sebo – fra Ambrozov kolega iz davnog novicijata u Dubrovniku – i fra Salvator-Spaso, koji su mu u Zadru bili i istinska duhovna braća i iznimni njegovatelji, napose drugi od spomenutih, u provincijskoj zajednici poznat kao uzoran i sveti brat njegovatelj. Zbog slabosti u nogama malo se kretao, ali je ipak u skromnoj samostanskoj sobi mogao još nešto i crtati i slikati. Sa svoje iznimne jednostavnosti i jednostavne duhovnosti bio je voljen i cijenjen od sve samostanske braće. U takvoj bratskoj atmosferi spokojno i radosno provodio je svoje vrijeme, i ništa nije pokazivalo da bi njegov zemaljski kraj bio blizu. Nažalost, koncem spomenute godine, došlo je do zapletaja crijeva, te je prevezen u zadarsku bolnicu, gdje je u bolima – prema svjedočanstvima veoma strpljivo podnošenim – proveo nešto više od mjesec dana. Operativni zahvat nije bio uspješan, te je u bolnici umro 7. siječnja godine 1984. Ostavio je dragi, sveti i svijetli trag, te nam se čini najprikladnijim da umjesto opisivanja fra Ambrozovog zemaljskog završetka i ispraćaja završno navedemo nekoliko iskrenih svjedočanstava.

Fratar fra Tomislav Ćurić, koji je s fra Ambrozom boravio u kamporskom samostanu skoro sve fra Ambrozove kamporske godine, k tome fra Ambrozu veoma blizak i povjerljiv, u napisanom svjedočanstvu, poslanom piscu ovog sažetog životopisa, ovako je sažeo svoje dojmove o njegovim ljudskim i redovničkim osobinama: „Fra Ambroz je volio zajedništvo u bratskoj zajednici. Uvijek je bio s nama poslije večere u zajedničkoj rekreaciji, gledao TV, pričao, gledao šport. Volio

Pročelje crkve samostana sv. Frane u Zadru.

Fra Spaso, sveti njegovatelj fra Ambroza u godini prije smrti.

je sakristiju i crkvu. Redovito je dolazio uvijek prvi u kor na jutarnju molitvu Časoslova, spremio bi oltar za Misu, poslije opet sve vratio u sakristiju. Molio je Krunicu, uvijek ju je imao u rukama. Poslije ručka bi otišao u muzej i često sam ga nalazio gdje moli Krunicu. U muzeju bi poslije ručka sjeo na sjedalicu, pa sam ga, prolazeći kroz muzej, često zatekao naslonjena glavom na stol da malo odspava, i kad bih ja nakon kratkog vremena opet prolazio kroz muzej, već bi ga zatekao kako slika. Volio je i čitati. Ne mnogo, onako usput, jer ga je stalno vukla želja za slikanjem. Uza se je imao koju knjigu za meditacije, imao je Bibliju koju je rado čitao, imao je i pokoju knjigu na slovenskom, čitao je slovenske novine *Delo*, dakle pratio je što se zbiva u njegovoj matičnoj zemlji. Volio je i životinje, uvijek je uza se imao mačku, što, možda, nije nevažno za ovo pisanje.“

Fra Tomislav je istaknuo još jednu posebnu vrlinu fra Ambroza ovim riječima: „Ono što je mene kod njega zadivilo je slijedeće: nikad mi nije negativno pričao protiv fratara, nikad mi nije negativno pričao o starješinama, provincijalima ili gvardijanima. K tome, fra Ambroz je uvijek pokazivao držanje neobično skromnog i poniznog fratra. Kad su se pak kritičari umjetnosti počeli ozbiljno baviti s njime – Ive Šimat Banov, Dalibor Jelavić, Tonko Maroević – bilo mu je u početku drago. Kasnije se pridružiše dr. Josip Turčinović iz Kršćanske sadašnjosti, te fratar Miroslav Hlevnjak, koji su se stavili na snimanje filma i izdavanja monografije. Kad mu je izašla Monografija, i film bio gotov, promocija je bila ovdje u Kaboru, uz veliku izložbu u klaustaru. Jedva smo ga nagovorili da dođe u klaustar na promociju svega toga. Činilo mu se da tako što izlazi iz okvira franjevačke poniznosti, pa se nakon promocije i govorancija odmah povukao u svoju samostansku sobu. Isti osjećaj skromnosti izrazio mi je u odnosu na vijest iz njegova rodnog mjesta: ‘Javiše mi moji da su u mom rodnom mjestu dali ime jednoj ulici po mom imenu. Da su me pitali, rekao bih ne!’

Sa sigurnošću pretpostavljam da bi fra Ambroz jednako reagirao i na vijest o dodjeli grba grada Raba koji mu je posmrtno dao grad Rab 'za osobite uspjehe u razvoju društvenih odnosa i unapređenju kulture te naročiti doprinos ugledu grada', kako stoji u dodjeli za godinu 2017. Fra Ambroz nije volio nagrade, ali mi, njegova braća po sv. Franji, mi smo ponosni na njega i veoma nas raduju nagrade i priznanja koja su mu dodijeljena.,,

Istaknimo još jedan važan fra Tomislavov podatak o fra Ambrozu: „Gosti (Nijemci) koji su u to doba boravili u samostanu ili na Rabu na godišnjem odmoru, rado su navraćali u muzej, gdje je preko dana boravio fra Ambroz. Dvije Njemice, obe po imenu Eve, od kojih je jedna i sama bila slikarica, svake godine su dolazile na odmor na Rab i boravile u samostanskom gostinju. One i drugi gosti, prolaznici, rado su se zadržavali s fra Ambrozom, s njime pričali, dali mu koji tuš, papira, boja za slikanje, i to je za njega bilo veliko bogatstvo. Koliko je to bilo za njega dobro, od strane nekih bilo je to, rekao bih, štetno, jer su doista mnoge slike otišle u nepovrat, a dijelio ih je 'kapom i šakom'. Možda su se neki i obogatili njegovim slikama, o čemu on ni u snu nije vodio računa, ali mu je, s druge strane, to bilo zadovoljstvo jer je u tome vidio da netko cijeni njegovo slikanje. Kad bi se pak fra Ambrozu za darovanu sliku neki znali odužiti s kojom svotom novca, on bi nerijetko na takvu gestu odgovarao poklanjanjem još kojeg svojeg rada.“

Kada je pak fra Ambroz u Zadru završio svoj zemaljski život, neimenovani ljetopisac, između ostalog, napisao je ovo o fra Ambrozu, sada iz vremena njegove posljednje godine života:

„Pokojni fra Ambroz je bio pravi fratar. Volio je svoju subraću, a i oni su voljeli njega. Mlađi i stariji. Često su ga i rado posjećivali (u samostanskoj sobi), a fra Spaso ga je, zajedno s njegovim subratom fra

Posmrtna nagrada 'Grb Grada Raba'
fra Ambrozu Testenu.

Sebom, dvorio onako kako je sveti Utemeljitelj (sv. Franjo) želio da se dvore bolesnici. Fra Ambroz nas je fizički ostavio. Njegov primjer skromnosti i vjernosti ostaje među nama“ (*Vjesnik franjevačke provincije sv. Jeronima, Zadar*, god. 1984., br. 1, str. 43).

U kratkoj besjedi kod sprovodnog oproštaja s fra Ambrozom, u Zadru, znakovito se o njemu izrazio tadašnji provincijal, fra Alfons Orlić: „Kad je bio otkriven njegov slikarski talent, našao se pred izborom: postati fratar ili postati slikar. ‘Pomislio sam – govorio je – što bih odlučio na smrtnom času?’ I sa smiješkom, njemu tako karakterističnim, rekao je: ‘Postao sam fratar, a kažu, da sam postao i slikar, i nikad se nisam pokajao’“ (*Isto*, str. 44).

Isti fra Alfons istaknuo je i poslovičnu fra Ambrozovu skromnost i poniznost, navodeći opet fra Ambrozove riječi: „‘Da i stotput živim, stoput bih se opet ponovno odlučio postati franjevac, brat, brat, ne svećenik’. U tome je vidio najbolju mogućnost da sebe upriliči Isusu

Jedna od posljednjih fotografija fra A. Testena, nekoliko mjeseci prije smrti: u razgovoru s pohoditeljima u primaćoj sobi zadarskoga samostana.

Kristu u školi poniznoga Franje iz Asiza. I dobro je prolazio kroz tu školu: izabrao je dosljedno proživljavanje poniznosti. ‘Nikad se nisam u životu toliko smijao u sebi kao kad su na mojoj promociji knjige o mojim slikama govorili učeni ljudi, o meni, zamislite: oni misle da ja nešto jesam...’“ (*Isto*, str. 45).

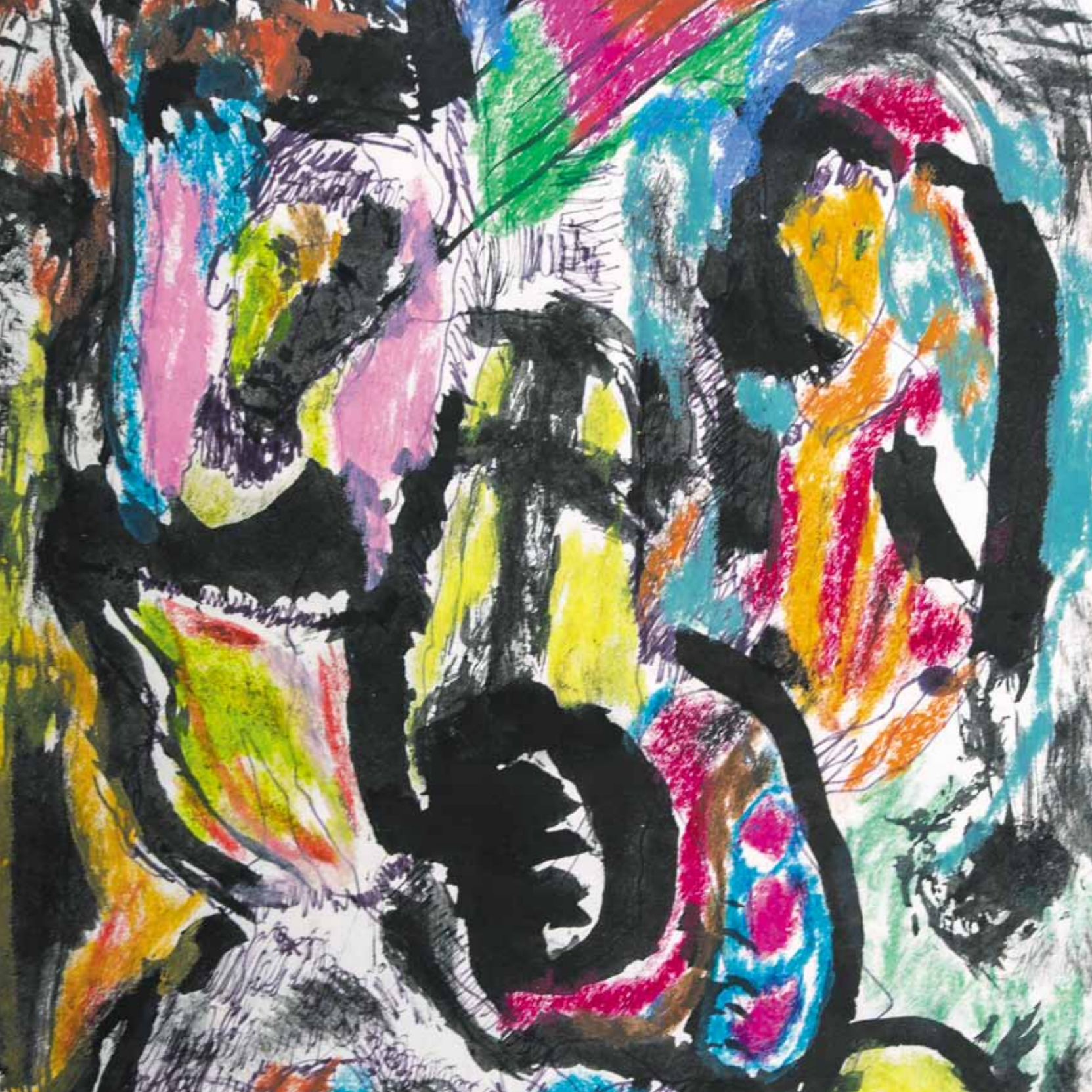
U istoj sprovodnoj prilici izrazili su se i druga braća, od kojih je tadašnji gvardijan samostana, fra Dinko Vlašić, kazao: „Mi danas ovdje, pred njegovim smrtnim ostacima, još jednom ističemo: bio je vjerni i odani sin svetog Franje Asiškoga, ne samo u svom slikanju nego i u samoj svojoj primjernoj slici vjernika i kršćanina. – Ti si nas, brate Ambroze, naučio kako se kroz život, rad i vjeru putuje prema Bogu kome sve živi“ (*Isto*, str. 47).

Dodajmo i svjedočanstvo fra Ambrozova bliskog fratra po dobi i poetskoj duši, svećenika fra Vjenceslava Gugića: „Dobro je da je pri svom životnom zapadu došao do svoje umjetničke rehabilitacije. Molim Gospodina da njegova zadnja slika bude njegovo remek-djelo jednostavnosti i ljubavi prema Bogu i ljudima, jer kroz jednostavnost i ljubav moramo promatrati sva njegova umjetnička ostvarenja“ (*Isto mjesto*).

Posve na kraju, vrijedi navesti i ono što se za jednog redovnika u naj-sažetijem obliku zapisuje u *Knjigu pokojne braće (Necrologium)* nakon njegove smrti. U toj knjizi je o fra Ambrozu zapisano: „Dne 7. siječnja 1984. fra Ambroz Testen, rodom iz Loke pri Mengešu. Isticao se pobožnošću i franjevačkom jednostavnošću. Kao samouki slikar ostvario je vrlo zapaženo i bogato slikarsko djelo i ubrojen među uvažene slikare. Vrlo strpljiv u bolesti, preminuo je u Zadru, u 87. godini života“ (*Isto mjesto*). U redovničkim zajednicama – u svim samostanima provincijske zajednice – svaki dan se čita godišnji spomen umrle braće odnosno dana. Zacijelo, i sažeta riječ o fra Ambrozu iz Nekrologija, gore navedena, izgovaranjem u krugovima samostanske braće čini živim i nazočnim spomen na iznimnog fra Ambroza.

Gornji životopis složen je prema slijedećim izvorima:

- *Provincijski arhiv OFM – Zadar*
- *Arhiv samostana Male braće u Dubrovniku*
- *Šematizam franjevačke provincije sv. Jeronima u Dalmaciji i Istri, Zadar 1990.*
- *Vjesnik franjevačke provincije sv. Jeronima, Zadar, god. 1984., br. 1, str. 43-50*
- *Ive Šimat Banov, TESTEN, KS, Zagreb – Samostan sv. Eufemije – Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb 1982., str. 115-126*
- *Margarita Sveštarov Šimat, Fra Ambroz Testen, Rukopis izvan umjetničkih matrica, Hrvatski muzej naivne umjetnosti, Zagreb 2016., str. 68-69*
- *Razgovor i pisane sugestije Margarite Sveštarov Šimat, svibanj 2017.*
- *Razgovor i pisano svjedočanstvo fra Tomislava Ćurića o fra Ambrozu, travanj-svibanj 2017.*
- *Razgovor i svjedočanstvo fra Mata Polonija, svibanj 2017.*

FOTOGRAFIJE

Sve fotografije u ovoj monografiji – uz stručnu asistenciju akademskoga kipara i profesora Kažimira Hraste – snimio je Zoran Alajbeg na izvornim mjestima ili pak uredio iz ovih publikacija, odnosno iz posebnih elektronskih pošiljki: *MILOST SUSRETA*. Umjetnička baština Franjevačke provincije Sv. Jeronima, ur. Igor Fisković. Zagreb – Galerija Klovićevi dvori, 2010., fotografija pročelja crkve samostana sv. Frane u Zadru; foto-teka samostana Male braće u Dubrovniku, fotografirao fra Stipe Nosić: veliki klaustar i kapitel, fra A. Testen – sv. Franjo i šestokrili Serafin, portret fra Urbana Talije, poliptih sv. Mihovila u Cavtatu; foto-teka fra Josipa Sopte, samostani: Cavtat, Dubrovnik – fotografirao iz zraka Sergio Gobbo; Ive Šimat Banov, TESTEN, izd. Kršćanska sadašnjost, Samostan svete Eufemije, Nacionalna i sveučilišna biblioteke, Zagreb 1982., fotografija: Raspeće (Kalvarija čovječanstva); Isti, TESTEN, Artresor – Franjevački samostan, Kapor, 1998., fotografije: Žena iz Apokalipse (Bezgrješna), Sveti Franjo i gubavac, Sveti Franjo kao bukteći oganj (primanje Kristovih rana), Sveti Franjo i gubavac, S. Francišek v prirodi; *SAMOSTAN SVETE EUFEMIJE*, turistička monografija, Zagreb 2008., fotografije: poliptih braće Vivarini, bizantska ikona 'Grčka Gospa'; 'Grb Grada Raba' (posmrtna nagrada fra A. Testenu) snimio Sanjin Badurina-Piloto.

Fotografije iz Slovenije, snimio Toni Igljč: Loka kod Mengeša, svetišna mjesta Slovenije – Brezje, crkva svetih Mohorja i Fortunata – te *spomenik-poprse Franca Prešerna*; iz knjige JANKO TESTEN, *slikar in frančiškanski brat iz Loke pri Mengešu*, ur. Jože Brojan, izd. Salve d.o.o. Ljubljana, preuzete su fotografije: fra A. Testen, portreti roditelja, prilaz u Loku kod Mengeša.

ZAHVALA

Autor tekstova ove monografije izriče harnu zahvalnost svima koji su na različite načine dali svoj cijenjeni doprinos: u prijevodu na slovenski i njemački, u lektoriranju tekstova, u davanju crteža/slika i fotografija, u grafičkom i likovnom oblikovanju, ili pak u različitim korisnim savjetima. Iz bližeg i šireg kruga suradnika u rečenim i drugim poslovima, ne zapostavljajući nikoga, na ovom mjestu želim izraziti posebnu zahvalnost Ivi Šimatu Banovu i Margariti Sveštarov Šimat, koji su i svojim visoko stručnim radovima i svojom ponesenošću doslovno otkrili i darovali kulturalnoj javnosti krajnje samozatajnog fratra fra Ambroza Testena.

Objavljivanje ove monografije moglo je biti ostvareno uz financijsku potporu Franjevačkoga provincijalata u Zadru, Franjevačkoga samostana u Kamporu, Vijeća slovenske nacionalne manjine Grada Zagreba, te manjih donacija pojedinaca. Svima izražavamo iskrenu zahvalnost.

SADRŽAJ

Na mjestu predgovora	5
Slikarska zaigranost jednoga mirnog fratra	7
<i>Literarni esej o duhovnom i slikarskom putu fra Ambroza Testena.</i>	
Životni okvir i samostanske slike fra Ambroza Testena	55
U Sloveniji	57
U Hrvatskoj	58
<i>Početak redovničkog života: Zadar – Košljun</i>	58
<i>U vihoru Prvoga svjetskog rata</i>	64
<i>Opet u Hrvatskoj: od Dubrovnika do Kampora i Zadra</i>	66
<i>Mladenачki slikarski zaokret u trećoj životnoj dobi: Kampor</i>	78
<i>Zadar: posljednja godina života – svjedočanstva</i>	86
Izvori	92
Fotografije	94
Zahvala.....	95

ISBN 978-953-59696-0-0

